

Disharmonické výchovné prostředí rodiny a jeho vliv na vývoj dítěte

Bc. Zita Nováková

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Zlatica Bakošová, CSc.

Bakalářská práce
H12247

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Zita Nováková**
Osobní číslo: **H12247**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Disharmonické výchovné prostředí rodiny a jeho vliv na dítě**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti rodinného soužití, psychiky dítěte a pomáhajících profesí.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvalitativního výzkumu formou případové studie.
Zpracování a zhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ADLER, Alfred. Smysl života, Praha: Práh- Martin Vopěnka, 1995. ISBN 80-858009-34-6.

BAKALÁŘ, Eduard a kolektiv autorů. Rozvodová tematika a moderní psychologie. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. Bratislava: FFUK, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

MÁDROVÁ, Eva. Zkuste být dítětem. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-229-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. Rodiče a děti. Praha 1: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1989.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Zlatica Bakošová, CSc.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

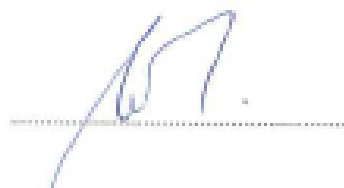
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k zhlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), netze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.⁴⁾

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně *M. B.* 2015

¹⁾ Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejněním obhajobných prací.

²⁾ Vyšší škola poskytlá právo využívat školního díla, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, a jejich podobné odlišnosti, včetně poskytnutí opovědi a výsledků obhajoby poskytlá právo školní práci, která opovuje. Žádné zveřejnění stanoví vlastní právo vyvolá dílo.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3;*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učiní-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporčí-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k větší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce zkoumá vliv disharmonického výchovného prostředí rodiny na vývoj dítěte z jeho pohledu. Má teoreticko-empirický charakter. Zabývá se jak rodičovskými a dětskými potřebami, tak interakčními problémy, ke kterým dochází mezi rodiči a dětmi. Dále poukazuje na vliv stabilního rodinného prostředí na vývoj osobnosti dítěte. V části práce, která se zabývá disharmonickým prostředím rodiny, uvádíme přehled typologie a klasifikace disharmonického prostředí, zjišťujeme nejčastější výchovné problémy dětí a potřebu stabilizace a socializace dětí do rodiny a společnosti. Závěr práce je věnován formám pomoci, a to rodině a přátelům, státní a nestátní formě pomoci.

Klíčová slova: rodinné prostředí, disharmonické prostředí, osobnost dítěte, potřeby, výchovné problémy, socializace, formy pomoci

ABSTRACT

The bachelory thesis explores the influence of discordant educational family environment on the child's development from its point of view. It is theoretical and empirical. The thesis investigates both parental and child's needs and interactive problems there are between parents and their children. It also points at the influence of solid family environment on the child's development. In the part of the thesis that investigates discordant family environment we state the main points of typology and classification of discordant environment, we determine the most frequent children's problems and the need for their stabilization and socialization to the family and society. The end of the thesis is devoted to the help form, exactly family and friends, state and non-state forms of help.

Keywords: family environment, discordant environment, child's personality, needs, educational problems, socialization, help forms

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce Doc. PhDr. Zlatici Bakošové, CSc. za metodické vedení a rovněž za citlivý inspirativní přístup.

Dále děkuji mým třem žákyním, které se zúčastnily mého výzkumného šetření.

V neposlední řadě děkuji svým dětem za podporu a shovívavost během mého studia.

OBSAH

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	13
1.1 Rodičovské a dětské potřeby	13
1.2 Interakční problémy dětí a rodičů	15
1.3 Vliv stabilního rodinného prostředí na zdravý vývoj osobnosti	17
2 DISHARMONICKÉ PROSTŘEDÍ A DÍTĚ.....	19
2.1 Typologie a klasifikace disharmonického prostředí	20
2.2 Nejčastější výchovné problémy dětí	27
2.3 Potřeba stabilizace a socializace dětí do rodiny a společnosti	29
3 FORMY POMOCI	32
3.1 Rodina a přátelé	32
3.2 Státní forma pomoci.....	33
3.3 Nestátní forma pomoci.....	35
PRAKTICKÁ ČÁST	37
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	38
5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	39
5.1 Výzkumný cíl.....	39
5.2 Výzkumné otázky	39
5.3 Výzkumný soubor	39
5.4 Metody sběru dat	40
6 PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	42
6.1 Případová studie č. 1	42

6.1.1	Analýza dat	44
6.1.2	Interpretace dat	48
6.2	Případová studie č. 2	51
6.2.1	Analýza dat	53
6.2.2	Interpretace dat	58
6.3	Případová studie č. 3	61
6.3.1	Analýza dat	62
6.3.2	Interpretace dat	66
ZÁVĚR		69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		74
SEZNAM PŘÍLOH.....		75

ÚVOD

„Rodina je úžasná instituce, je zdrojem tolika hrdosti i tolika hanby, je tak posilující a vyčerpávající, tak pečující i tak náročná, tak srozumitelná i tak matoucí.“ (Berg, 2013, s. 11)

Pro každého člověka je zásadní, v jakém rodinném prostředí vyrůstal. Odvíjí se od toho nejen hodnoty, které člověk uznává, morální přesvědčení, vlastnosti, schopnosti, ale také způsob komunikace, volba přátel či profese, to, jestli jsme v životě úspěšní. Citový vztah rodiče k dítěti je při výchově klíčový, děti přirozeně potřebují cítit, že jsou milovány. A chtějí vyrůstat v „normální“ rodině s maminkou, tatínkem, případně se sourozenci. Ne všem dětem se však toto přání vyplní a jsou tak nuceni vypořádat se s problémy, které jim disharmonické rodinné prostředí přináší. Je zřejmé, že rodinné prostředí ovlivňuje náš zdravotní stav fyzický i psychický. To, jak vnímáme sebe sama, se zpětně odráží ve všech aspektech života a většinou stojí za základním životním pocitem, zda jsme šťastní či ne. Nejen krásné zážitky, ale i nevyřešené problémy z dětství si neseme do dospělosti a obtížně se s nimi pak vyrovnáváme. I pro dítě, které vyrůstá v harmonickém prostředí, je těžké vyrovnat se s obtížemi, které vývoj dítěte přináší, a přestože má kolem sebe milující rodinu, může být pro něj nepříjemné o svých pocitech a obtížích mluvit. A tak se raději „schová“ do svého nitra a pokouší se zvládnout vše samo. V dnešní době, kdy přibývá dětí, které žijí v disharmonickém výchovném prostředí rodiny, je potřeba se této problematice věnovat, protože se určitým způsobem dotýká nás všech. Společnost by měla být co nejvíce informována o tom, jak se neuspokojivé rodinné prostředí odráží na osobnostech dětí, budoucích dospělých lidí, na jejich zdraví fyzickém i duševním, potažmo na „zdraví“ celé společnosti.

Jsem učitelkou na střední škole a mám tedy možnost sledovat své žáky, nejvíce samozřejmě ty, jejichž jsem třídní učitelkou. Vnímám jejich výhry a prohry nejen školní, ale i ty osobní. A za čtyři roky, které jsem s nimi trávila, došlo k rozpadu hned několika rodin v mé třídě. Měla jsem tak možnost pozorovat a vnímat, jak se tato situace projevuje na chování žáků. Zhoršení prospěchu nebo fyzické bolesti většinou psychosomatického původu byly u těchto dětí běžné. Podobné projevy vnitřní nestability jsem obvykle pozorovala také u žáků, kteří žili v disharmonickém rodinném prostředí už delší dobu. A protože i mě samotnou nedávno potkala těžká životní zkušenost, kdy mě a naše děti opustil můj manžel, se kterým jsem prožila 18 spokojených let, mám tedy možnost sledovat projevy nestability a nejistoty spojené s psychosomatickými projevy u našich dětí i u sebe

samé „zblízka“. Má bakalářská práce je tedy logickým vyústěním mého lidského i profesního zájmu o děti, radosti s nimi být a pracovat. Je také snahou o pochopení jejich nitra za účelem najít pro ně nejvhodnější zdroj pomoci, který by jim usnadnil jejich nynější složitou životní situaci a také posílil jejich vnitřní stabilitu, aby se v budoucnu co nejlépe zařadili do společnosti.

Teoretická část bakalářské práce sestává ze tří kapitol, v nichž seznamujeme s teoretickými východisky týkajícími se vztahu rodičů a dětí a vlivu stabilního rodinného prostředí na zdravý vývoj osobnosti, poukazujeme na vliv disharmonického rodinného prostředí na dítě a nabízíme přehled forem pomoci. S myšlenkou na pochopení problematického chování nejen dětí, ale také dospělých lidí se tato práce snaží najít vztah mezi takovým chováním a nedostatkem vnitřní stability způsobené neuspokojivým rodinným prostředím, ve kterém dítě vyrůstalo a bylo vychovááno.

Výsledky výzkumu představíme v praktické části bakalářské práce. Pro tuto část jsme si zvolili metodu kvalitativního výzkumu a povedeme ji formou případové studie za použití techniky zúčastněného pozorování a hloubkového rozhovoru. K tomuto účelu jsem oslovila 3 ze svých žáků ve věku od 18 do 21 let, o kterých jsem věděla, že vyrůstali v disharmonickém rodinném prostředí, a kteří mě upoutali svou osobností, či způsobem komunikace se mnou nebo se spolužáky.

Oblast zkoumání vlivu rodinného prostředí na dítě v České republice velmi ovlivnil a obohatil Zdeněk Matějček, který ve svých knihách laskavým způsobem sděluje poznatky ze své praxe i odhaluje výsledky mnoha výzkumů. Z dalších autorů stojí za zmínku např. Eva Mádrová nebo na Slovensku Anton Jurovský.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 Rodičovské a dětské potřeby

Poznatkem prenatalní a perinatální psychologie, která zkoumá duševní život lidského plodu před a po narození, je skutečnost, že dítě je vybaveno pro lidský vztah. Už naše prababičky věděly to, k čemu se později dopracovala věda, a sice to, že malé děti ze všeho nejvíce potřebují pocit jistoty ve vztazích k lidem, kteří jsou „jeho“. Již v pravěku lidské mládě potřebovalo „své“ lidi, kteří mu pomáhali a ochraňovali jej, aby přežilo. Naopak musela tu existovat i silná psychická potřeba „jeho“ lidí bezbrannému dítěti pomáhat. Mateřská i otcovská láska k dítěti je tedy již od pravěku vztahem vzájemného uspokojování lidských potřeb. Tento vztah je vždy originální (Matějček, 2007, s. 9-11).

„Dítě je nevyčerpatelným zdrojem podnětů. Je nesmírně pohyblivým živlem, přináší plno vzruchu do života a nikdy není s ním nouze o zábavu ani o starosti a úzkosti.“ (Matějček, 1989, s.15) Je tedy zřejmé, že děti jsou zdrojem důležitých lidských prožitků a zkušeností, ale nejde vždy jen o prožitky radostné. Ke zrání člověka patří i starosti a i za pomoci nich člověk vyspívá a roste. A zatímco děti pomalu dospívají, dospělí lidé zrají k životní moudrosti (Matějček, 1989, s. 15).

Aby se dítě normálně vyvíjelo, potřebuje trvalou přítomnost dospělé osoby (nejlépe rodiče), k níž si vytváří pevný a trvalý vztah (Bakalář a kol. autorů, 2006, s. 21). Jak ale bylo již řečeno, vztah mezi rodiči a dítětem není vztah jednostranný. Aby rodiče mohli o dítě s láskou pečovat, musí i na dítěti být něco, co uspokojuje jejich hluboké životní potřeby zdrojem podnětů. Matějček (1989), který zkoumal vývoj dětí v náhradní péči, své poznatky zahrnul do principů rodinné výchovy. A za jeden z principů považuje právě vzájemné uspokojování psychických potřeb. Rodina je tedy souborem situací, kdy se vychovatelé snaží uspokojovat psychické potřeby dítěte a tím, že s dítětem žijí, zároveň uspokojují psychické potřeby své (Matějček, 1989, s. 15, 24).

Podobný názor sdílí i Heather Smith (2004), která radost a potěšení ze vzájemného vztahu rodičů a dítěte považuje za důležitý prvek ve výchově a poukazuje za nezbytnou pomoc dítěti v jeho osobním, citovém i sociálním zrání. Není důležité jen rozvinutí vlastních možností a schopností dítěte. Aby bylo dítě sociálně zralé, je zapotřebí rozvíjet v něm vztahy k druhým lidem a ty by měly být v souladu s životními hodnotami i morálním přesvědčením (2004, s. 117).

Dítě potřebuje mít kolem sebe dospělé osoby, které jsou mu blízké a projevují mu citovou vřelost a také akceptují jeho projevy. K tomu, aby zažívalo pocit jistoty, potřebuje cítit, že je druhými milováno a že mezi ně patří. (Vymětal, 1979, s. 33)

Pro dítě není důležité jen to, komu se narodili, tedy kdo jsou biologičtí rodiče, ale také to, kdo je vychovával. Je pro ně tedy rozhodující psychologické rodičovství, to které je založené na vnitřním, citovém přijetí dítěte. Tuto skutečnost dokazují případy dětí, které jsou z důvodu nepřijmutí svými rodiči opuštěny a následně vychovávány náhradními rodiči. Ti se pak stávají plnohodnotnými rodiči právě proto, že dětem dokázali poskytnout ten již výše zmiňovaný pocit bezpečí a jistoty (Matějček, 2007, s. 15).

Potřeby dítěte lze obecně rozdělit na biologické, jako je potrava či teplo a na potřeby psychické, které je nutné uspokojovat v pravý čas a ve správné míře, aby se z dítěte vyvinula zdravá osobnost. Docent Langmeier (in Mádrová, 1998, s. 14) zmiňuje pět skupin základních psychických potřeb dítěte:

1. Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů

2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech

3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů

4. Potřeba identity

5. Potřeba otevřené budoucnosti

Abychom poznali potřeby dítěte a tím mu dokázali pomoci ke šťastnému životu, je zapotřebí umět proniknout ke světu dítěte. Zkusit stát se na chvíli jím, vyzkoušet si vidět svět jeho očima, cítit a myslet jako dítě. Je zřejmé, že dítě potřebuje cítit, že je především milováno. Potřebuje však cítit lásku nejen od matky, ale i od otce a dalších členů rodiny, přičemž není potřeba lásku projevovat velkými gesty nebo dary. Je zapotřebí takové lásky, která by vyvolávala pocity bezpečí a spokojenosti. Rodiče mohou lásku projevovat v každodenním životě velmi nenápadně. Mohou to být letmá pohlazení, rada či pohled. Nedostatek mateřské lásky, která by děti bezpečně vedla, je dáván i do souvislosti s projevy hyperaktivity. Příkladem mohou být děti z kojeneckých ústavů, ale i z rodin, kde vládne citový chlad a nikdo nemá na dítě čas (Mádrová, 1998, s. 14).

O neuspokojené potřebě životní jistoty hovoří také Jiřina Prekopová (in Matějček, 2007, s. 35,36). Tvrdí, že ta může být nahrazována nepřiměřenou touhou po moci, která může ústít

až v závislost. Je výsledkem velké úzkosti, které je dítě vystaveno. Má touhu ovládat svět, aby se v něm cítilo bezpečněji. Pro dítě je důležitý pocit důvěry a ten se vyvine jen za určitých podmínek. Přičemž pocit základní životní jistoty v blízkosti svých vychovatelů stojí na předním místě.

1.2 Interakční problémy dětí a rodičů

Vztah mezi rodičem a dítětem je součtem mnoha vzájemných interakcí. Tento vztah se však může pokazit a při nevhodném vzájemném ovlivňování může dojít až k destruktivnímu chování a myšlení.

Na temperamentu dětí nemůžeme nic změnit, co však změnit lze, je průběh interakce. Často se však stává, že rodiče zkrátka rezignují. Nemají dostatek sil jednat důsledně, což ovšem mívá nebezpečný důsledek. Dítěti naroste sebevědomí, že si vlastně s ostatními může dělat, co chce (Kast- Zahn, 2007, s. 47-54).

Interakční problémy dětí a rodičů úzce souvisejí s výchovnými problémy, o kterých budeme více hovořit v kapitole 2.2. Nyní předkládáme 3 typy interakčních problémů, ke kterým dochází mezi dětmi a rodiči, a to **problémy s tvrdohlavostí dítěte, hádky** a naopak **ignorování rodičů dítětem**.

Tvrdohlavost

Pokud rodiče vychovávají dítě paličaté, které je připravené jít čelem proti zdi, je to pro rodiče vždy velká výzva. Zdá se, že všechny výchovné prostředky, které rodiče používají, se většinou obrací proti nim. Takové dítě se často nesmíří s tím, že něco není podle něho a vždycky bude bojovat. Nezřídka takové dítě ke svému tvrdohlavému chování přidá i výbuchy zuřivosti či fyzické agresivity.

Při interakci s paličatým dítětem je zapotřebí stručného vysvětlení, co a proč rodič chce a také efektivního a důsledného jednání. Dítě ale přesně musí vědět, co smí a co ne. Musí znát základní pravidla rodiny. A samozřejmě se nelze obejít bez důsledků, které nastanou vzápětí potom, co se dítě zachová špatně (Kast- Zahn, 2007, s.47-54).

Hádky

Někdy se děti (hlavně dospívající) hádají, protože nejsou spokojeny s hranicí, kterou jim rodiče vymezili. Jsou schopni se dohadovat donekonečna, protože mají spoustu energie a zahrnou rodiče spoustou argumentů, jejichž cílem je svoboda, nikoli pravda. Jindy se hádají jen proto, aby rodiče vyburcovali k nějaké reakci (Townsend, 2009, s. 147)

Rodiče by měli umět si s dítětem pohovořit o jeho sklonu k hádavosti a k věčným debatám. Přestože zpočátku nebude schopen diskuse bez zuřivých projevů, je nutné, aby si problém uvědomil. Úlohou rodičů je být trpěliví, ale zároveň by měli stanovit mez, kam až věčné diskuse nechají dojít. Dítě by nemělo mít pocit, že mu budou všichni věnovat svůj volný čas a nechají se jeho názorem unavit. A samozřejmě i zde platí, že rodič musí stanovit důsledky a trvat na nich. (Townsend, 2009, s. 147-150).

Vyhnutí se dlouhým diskusím je nezbytné. Pro dítě to je jen další příležitost ke smlouvání. Dlouhé vysvětlování, proč něco nechceme dovolit, dává dítěti znamení, že by rodiče mohli jeho požadavkům vyhovět a že se snaží sami sebe a své rozhodnutí ospravedlnit.

Existuje spousta rad, které pomáhají v komunikaci s dítětem. Rodiče by především měli umět dítě vyslechnout a snažit se nepřerušovat ho, neopravovat to, co jim chce sdělit. A také s dítětem udržet vizuální kontakt. Děti potřebují cítit, že jim rodiče rozumějí. Tím se vytváří prostředí, které bude plné důvěry, což dítě přiměje k otevřenosti (Laniado, 2004, s. 57).

To, že občas dojde k situacím, kdy se nechají rodiče i děti ovládnout hádkami, odmítnutím či různými střety, je normální. Někdy stačí jen zvýšený tón hlasu, na který dítě citlivě reaguje. Děti potřebují cítit bezpečí, potřebují se na někoho spolehnout a změnou hlasu jim rodiče naznačují, že nemají situaci pod kontrolou a že nevědí, co si počít. Rozkazy, hrozby či kázání tedy nejsou tím nejlepším způsobem, jak komunikovat s dětmi. Je tedy nezbytné změnit k nim svůj vztah, aby k takovým situacím nedocházelo. (Laniado, 2004, s.79- 80).

Jamie Raser (2000, s. 33) radí: „Udělejte něco jinak“. Snaží se přesvědčit rodiče, aby změnil hlavně mocenský základ svého jednání. Popisuje šest kroků, tzv. „šest 'P' vztahu rodičů k dětem“: Připravujte se, Předvídejte, Plánujte, Procvičujte, POP (Pochvalte, Oceňujte, Poděkujte) a Posilujte svoji trpělivost. Zdůrazňuje nezbytnost vést interakci takovým způsobem, aby „komunikační kanály zůstaly otevřené“ (s. 128). V opačném případě radí ustoupit a zkusit to jiným způsobem.

Ignorování rodičů

Dalším problémem, který se objevuje mezi rodiči a dětmi je ignorování rodičů. Toto je způsobeno částečně tím, že se dítě vyvíjí a zajímá ho čím dál více svět kolem něj a rodičům věnuje čím dál méně času. Pro dítě je dobré, když si postupně vytváří místo i pro jiné lidi. Přesto by rodiče měli očekávat, že bude jejich slovům věnovat pozornost, když s ním hovoří. Dítě by mělo být vedeno k zodpovědnosti za to, co bylo řečeno a v případě nesplnění nějakého úkolu, by rodiče měli uplatnit důsledky. Je však důležité zjistit, jestli důvod toho, že s rodiči dítě nekomunikuje, není odcizení.. Dospívající mohou mít pocit, že jim nikdo nerozumí a uzavřou se do sebe (Townsend, 2009, s. 151-153).

1.3 Vliv stabilního rodinného prostředí na zdravý vývoj osobnosti

Děti, které vyrůstaly v harmonickém prostředí rodiny, mají velké předpoklady k tomu, že se budou vyvíjet zdravě. Pozitivní zkušenosti s lidmi, které v dětství nabydou, jim pomůže k optimistické orientaci vůči ostatním lidem. Tyto děti bývají i méně úzkostné a celkově šťastnější než ty, které neměly tolik štěstí, aby vyrůstaly v tak příznivém prostředí (Vymětal, 1979, s. 15.)

Harmonické prostředí je takové, kde se nevyskytuje žádná patologie ve výchově dítěte a potřeby všech členů rodiny jsou uspokojovány. Dítě má uspokojenu potřebu jistoty a bezpečí, potřebu někam patřit, přičemž domov pro něj znamená víc než jen střechu nad hlavou (Matoušek, 1997).

Čáp (1996) hovoří o harmonickém rodinném prostředí mimo jiné ve spojení s kladným emočním vztahem, který má rodič k dítěti a také láskyplnou péčí o něj, což přispívá k rozvíjení emočních a charakterových aspektů osobnosti dítěte i jeho schopností. Hloubka vztahů mezi dětmi a rodiči je tedy jedním ze základních znaků harmonického prostředí rodiny. Pokud se má z dítěte vyvinout zdravá osobnost, je zapotřebí, aby vyrůstalo v citově vřelém a stálém prostředí.

Pro děti a mládež je důležité žít ve stabilním prostředí, protože jim poskytuje jistotu. Je tedy nezbytností, kterou dítě potřebuje ke zdárnému vývoji jeho osobnosti. Takové prostředí je vytvářeno osobnostmi rodičů. Zde je zapotřebí zdůraznit, že jen osobnosti, které jsou zralé a spokojené, mohou vytvářet rodinné prostředí a atmosféru v rodině, která je plná vřelosti, shovívavosti, tolerance, empatie a také odpuštění. Pokud má být dobré rodičovství, musí být dobré především manželství, které je navíc třeba neustále „pěstovat“, protože každodenní starosti a také stereotyp mohou tento svazek narušovat. Spokojenost a štěstí v rodině souvisí také s množstvím času, který rodina společně tráví. Čas naplněný radostí přináší to, že děti i rodiče jsou šťastnější (Vymětal, 1979, s. 149).

2 DISHARMONICKÉ PROSTŘEDÍ A DÍTĚ

V rodinách se objevuje množství konfliktů, hádek a nepochopení. V některých rodinách jsou téměř na denním pořádku, jinde jsou jen občasné. Předmětem sporů může být téměř vše, partneři nejsou schopni kompromisů a každý z nich zarputile stojí na svém stanovisku.

Děti se v situacích běžného rodinného konfliktu cítí ohroženy. A nezáleží na tom, zda jde o rodinnou hádku, či o rodinné „mlčení“, které je mimochodem považováno za jeden z nejagresivnějších typů chování. Vždy je ohrožena jedna ze základních psychických potřeb dítěte, což je potřeba bezpečí a životní jistoty. Dítě se v raném věku identifikuje s otcem či matkou a je zapotřebí, aby vidělo a také cítilo, že jsou to osoby klidné, šťastné. Navíc je zřejmé, že zatímco pro mnohé dospělé znamená „běžný konflikt“ součást výměny názorů či postojů, pro dítě to může znamenat ohrožení duševní rovnováhy, pokud tyto konflikty překročí pro ně únosnou mez (Matějček, Dytrich, 2002, s. 15, 16).

Pro dítě je těžko zvladatelná situace, kdy se rizikových činitelů objevuje tolik, že není schopno se s těžkostmi vyrovnat za pomoci svých mechanismů. Zde je důležité si uvědomit, že náhlý duševní otřes není tak škodlivý jako drobná častá traumata, která vytvářejí trvalou nežádoucí atmosféru (Matějček, 2007, s. 19).

Rodiče se často podivují, že mají dítě, které je neposlechné, neustále odporuje a o kterém se třeba domnívají, že už mělo nějaké kontakty s drogami. Obviňují jeden druhého a přitom si neuvědomují, že situaci zavinili společně, protože dítě vyrůstalo v atmosféře konfliktů a vlivem rozporuplných informací, které od nich dostávalo, mu nebylo umožněno dostatečně se v životě zorientovat a vytvořit správný žebříček hodnot (Matějček, Dytrich, 2002, s. 13).

To, jak dítě vnímá konflikt mezi rodiči, mimo jiné záleží i na věku dítěte. Jinak jej bude vnímat malé dítě, které vnímá pohyby, gesta, zbarvení hlasu, díky kterému dokáže rozlišit klidné i vypjaté okamžiky a jinak jej bude vnímat dítě ve věku předškolním, kdy opouští hranici své rodiny a vstupuje mezi jiné děti. Dítě v tomto věku má silně vyvinutou fantazii, a protože nerozumí, co se děje, zpracuje si to za pomoci své fantazie. A může se stát, že si může vytvořit domněnku, že za konflikt rodičů může ono samo. A v neposlední řadě si tyto vzorce chování mohou zabudovat do svého světa, protože je budou považovat za normální a dané (Matějček, Dytrich, 2002, s. 32, 33).

2.1 Typologie a klasifikace disharmonického prostředí

Syndrom CAN

V České republice je týráno 20 tisíc až 40 tisíc dětí do 15 let, ale odhalit a potrestat se podaří jen zlomek pachatelů. Je nelehké odhalit rodiče, kteří páchají zlo na dětech, protože tito rodiče nevodí své děti na pravidelné prohlídky k lékaři. „Ze zákona vyplývá, že rodiče mohou trestat své děti tak, aby nebyla porušena jejich důstojnost. Dítě by se nemělo cítit trestem poníženo. Mělo by jej vnímat jako oprávněný.“ (Novák, 2009, s. 85)

Tvrdé tresty nezajistí správné chování, ale mohou vyvolávat strach. Děti, které jsou tvrdě tělesně trestané, mají mnohem víc výchovných problémů, jsou agresivnější a také problematičtější ve svém pozdějším manželství. Je zde patrná i souvislost s delikventním chováním či se sexuálními excesy v dospělosti (Novák, 2009, s. 83).

Zdravotní komise Rady Evropy v roce 1992 definovala vyčerpávajícím způsobem syndrom CAN- Child Abuse and Neglect. Slovy Zdeňka Matějčka (in Novák, 2009, s. 82) sem můžeme zahrnout veškeré ubližování dítěti, např. psychické, fyzické týrání, nadměrné tresty, zanedbávání či sexuální zneužívání.

Problematikou zanedbávání dítěte se v odborné literatuře zabývá mimo jiné i Bechyňová a Konvičková (2008, s. 36). Pojem zanedbávání je součástí tzv. syndromu CAN (Child Abuse and Neglect). Syndrom byl poprvé popsán na III. Evropské konferenci pro prevenci týrání dětí konané v Praze v roce 1991 a byl charakterizován následovně: „Jde o jakékoli vědomé či nevědomé aktivity, kterých se dopouští dospělý člověk (rodič, vychovatel nebo jiná osoba) na dítěti a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte.“

Je důležité rozlišit zanedbávané dítě a dítě týrané či pohlavně zneužívané. V případě zanedbanosti je totiž dítě obětí pasivity rodiče. Na rozdíl od případů týraných dětí, které jsou obětí agrese nebo jiné aktivity dospělého (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995 in Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 42).

V některých rodinách rodiče péči o dítě zvládají velmi obtížně. Patří sem rodiny, které se dlouhodobě ocitají v problémových situacích, mají existenční problémy, jejich vztahy jsou nestabilní nebo nedosahují potřebné energie na péči o dítě a v takových situacích může docházet až k zanedbávání dítěte. V těchto případech nejde o záměrné ubližování, je to spíše projev snížené kapacity rodičů vyladit se na potřeby svého dítěte. V rodinách se zvýšeným

rizikem syndromu CAN jsou nedostatečně projevovány emoce, rodina je nestabilní, s projevy chaosu. Zátěž rodiny je dále zvyšována sociální izolací či chudobou (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 42).

Rodinná interakce v rizikových rodinách je nepřátelská, s převládajícími prvky kritiky, trestu nebo odmítání. Rodiče jsou často nezaměstnaní, nespokojení, požadavky, které na sebe kladou, jsou často nereálné a příliš vysoké (Matoušek, 1997 in Bechyňová, Konvičková, 2008 s. 42).

Často se hovoří o nebezpečí „zanedbávání zanedbávání“, protože oběti zanedbávání, pokud nejde o jeho nejtěžší formy, jsou nejhůře zjištělné. Důsledky mohou vážně ohrozit vývoj dítěte, pokud není poskytnuta vhodná intervence. Jakým způsobem se zanedbávání projevuje na samotném dítěti, zjišťují ti, kteří jsou s ním v blízkém kontaktu. Může to být lékař, učitelka či sociální pracovník.

Přestože se různé typy zanedbávání v rodinách objevují společně, jejich rozlišení je důležité kvůli volbě intervence na podporu dítěte. (Novák, 2009, s. 37)

V odborné literatuře jsou typy zanedbávání rozděleny do **čtyř skupin**:

Fyzické- nejsou uspokojovány tělesné potřeby dítěte

Výchovné- dětem není zabezpečena možnost vzdělávání, chybí ochrana před dětskou prací

Emoční- nejsou uspokojovány citové potřeby dítěte

Zanedbávání zdravotní péče- preventivní i specifická péče, kterou dítě potřebuje, je zanedbávána

(Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995 in Bechyňová a Konvičková, s. 2008)

Pro zhodnocení míry nebezpečí ohrožení dítěte vyplývající z nedostatečné či nekvalitní péči o dítě existuje následující stupnice:

1. **Kategorie nejmenšího rizika**- pouze potenciální riziko (např. občasný nezáměr rodičů o to, jak dítě tráví volný čas, občas nedostatečná výživa dítěte)

2. **Kategorie středního rizika**- ohrožení zdraví a vývoje dítěte trvá delší dobu, vyžaduje zásah sociálních služeb (např. dlouhodobě nedostatečná strava dítěte, nepravidelný zájem o školní výsledky dětí)

3. **Kategorie vážného rizika**- dlouhodobé či vážné ohrožení dítěte, s možným poškozením zdraví či dokonce smrtí dítěte

(Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 37)

Když se odborníci zamýšleli nad tím, jak předcházet tomuto neblahému společenskému jevu, bylo nezbytné formulovat **rizikové činitele**:

Rizikovní dospělí - jsou to lidé, kteří se chovají „zvláštně“, mají „zvláštní“ povahu či „zvláštní“ sklony. Matějček (2007, s. 25,26) sem řadí alkoholiky, toxikomany, duševně nemocné, duševně nevyspělé, lidé s některými formami psychopatie. Zároveň však upozorňuje, že ne všichni tzv. psychotici, neurotici či lidé mentálně retardovaní musí nutně zanedbávat či jinak ubližovat dítěti. Naopak, mohou být příjemnými společníky a určitě by nikomu neubližovali.

Výzkum Cultbersona a Schellenbacha (in Vágnerová, 2008) také ukazuje, že ohrožení dítěte zvyšují některé vlastnosti rodičů. Chybí jim schopnost vcítit se do pocitů a jednání druhé osoby, mají problémy komunikovat s jinými lidmi. Mají nízké sebehodnocení a jsou nespokojeni ve své úloze rodiče. Dále to jsou lidé, kteří trpí nízkou sebekontrolou, jsou příliš impulzivní a mají potřebu své negativní pocity dávat najevo. Důležitou skupinu tvoří rodiče, kteří sami prožili dětství, ve kterém s nimi bylo zacházeno nepřiměřeným způsobem.

V USA Smith a Carroll v roce 1978 vytvořili tzv. Family Stress Checklist (Seznam rodinných stresorů), který slouží k identifikaci a stanovení míry rizika v rodině. Sleduje se zde 9 rizikových faktorů, přičemž rizika jsou vyhodnocována na třístupňové škále- normální chování, mírné chování, vážné chování. Dotazník je přínosem v oblasti práce s rodinou, kde pomáhá stanovit oblasti, na které je důležité se zaměřit (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 41).

Přestože se o zanedbávání péče mluví jako o transgeneračním fenoménu, nemusí vždy znamenat skutečnost, že dítě, které bylo zanedbáváno v dětství, bude nutně v dospělosti zanedbávat dítě své. Kvalita jejich rodičovství může být posílena jinými sociálními vztahy, které budou prožívat v období puberty a adolescence. (Říčan, Krejčířová, 1997, in Bechyňová, Konvičková, s. 41)

Oproti tomu stojí názor Matějčka (2007, s. 26), který říká: „Lidé, kteří byli postiženi psychickou deprivací v dětství, často vyrostou v osobnosti zvláště ochuzené v citové oblasti, takže nejsou schopni dobře lásku ani dávat ani přijímat.“

Rizikové děti - přestože platí obecný sklon považovat děti za nevinné bytosti, které mohou být pouhými oběťmi dospělých, někdy může dojít k tomu, že spouští, vyvolávají situace, které v krajních případech mohou vést až k rozvodu rodičů (Matějček, 2007, s. 27).

Mezi rizikové děti patří děti handicapované nebo ty, které jsou velmi neklidné nebo hodně plačtivé, děti velmi živé či naopak pasivní. Pro rodiče je často těžké takovýmto dětem, které mají většinou specifické potřeby, porozumět (Bechyňová, Konvičková, s. 42).

Výzkumy skutečně ukazují zvýšené riziko tělesného ublížení u dětí, jejichž chování výrazně působí na citlivá místa v psychické vybavenosti člověka. O tomto svědčí mnohé případy zachycené v krizovém centru profesora Dunovského v Praze (Matějček, 2007, s. 29).

Obecně jsou rizikové ty děti, které se chovají „zvláštně“, mají „zvláštní“ povahu a v důsledku toho není lehké jim porozumět. Všechny tyto děti mají společné to, že nějakým způsobem provokují nevhodné, či nepřiměřené chování na straně vychovatele. U dospělého člověka pak nastupuje agrese vyvolaná úzkostí z frustrace, a to agrese namířená proti původci úzkosti- dítěti (Matějček, 2007, s. 27).

Rizikové situace - souvisí s rizikovými dospělými i s rizikovými dětmi, kteří rizikové situace vytvářejí. Nejhorší situace vznikají, když rizikové dítě jde vstříc rizikosti dospělého. Jsou však i situace, které v sobě nesou potenciální riziko bez nutnosti primární rizikosti zúčastněných.

Do skupiny rizikových situací spadá náhradní rodinná péče, problematika neúplných rodin, do kterých se přivádá nebo přiřazení nový člen. Rizikovou situací se stává jistě i rozvod. A to nejen pro dítě, ale pro všechny zúčastněné (Matějček, 2007, s. 30, 31).

Rizikovou situací se může stát i to, když se sejde dítě, které je svou podstatou „nemazlivé“ a narodí se matce, která silně touží po tělesném kontaktu s ním. Stejně riziko hrozí, když nastane situace opačná. A takové situace se mohou objevovat i ve spojení s jinými potřebami dětí a jejich rodičů.

Závěrem je nutno říct, že je nezbytné poznávat riziko a poté napomáhat ochranným a pomocným silám, které působí proti riziku, aby se uplatnilo buď minimálně či v nejlepším případě vůbec (Matějček, 2007, s. 23- 25).

Psychická deprivace

Pro rozlišení typu postižení dítěte psychickou deprivací je nezbytné posoudit, jaký typ dítěte vyrůstá v deprivčních podmínkách. Důležitý je temperament, povaha dítěte. Jde tedy o interakci dítěte s deprivčními podmínkami a z ní lze vyvodit typy deprivované dětské osobnosti:

- Typ relativně dobře přizpůsobený
- Typ pasivní
- Typ sociálně hyperaktivní
- Typ sociálně provokující
- Typ patologicky hledající náhradní uspokojení za neuspokojení nějaké základní psychické potřeby

Dle doc. Langmeiera (in Matějček, 2007, s. 73,74).

Někdy se stává, že děti se v důsledku psychické deprivace dopouštějí např. drobných krádeží, přestože netrpí hmotným nedostatkem. Snaží si nahradit citový nedostatek v rodinném prostředí tím, že uspokojí své nižší potřeby. Takovýto „krádeží“ se dopouštějí právě častěji děti z bohatých rodin, kde členové rodiny nežijí „spolu“, ale „vedle sebe“ (Matějček, Dytrych, 2002, s. 19).

Žárlivost a nevěra

Pokud manželé mají děti, pak vše, co se mezi nimi děje, se dotýká i dětí. To, že se doma „něco děje“, dovedou děti vycítit velmi dobře. Nelze před nimi utajit napětí, které cítí, přestože pravý stav věci utajit lze. Nemohou si nevšimnout změněného tónu hlasu, pohledů stranou, odmítavých postojů, mlčení, nedostatku vzájemných doteků mezi rodiči.

Žárlivost a nevěra se zpravidla neobjevují na začátku života dítěte. V té době se rodiče většinou vřele milují a předávají dítěti svou vřelost a vše, co do života potřebuje. Když se později objeví v období, kdy má dítě před sebou nadějnou budoucnost, způsobí psychické trauma, úraz. Jeho životní jistota i jeho identita, čili vědomí vlastního já jsou zasaženy. V pubertě se pak přidává ještě další aspekt, a to, že v tomto období není dítě už jen pouhým pozorovatelem, který to, co se v rodině děje, silně vnímá a trápí se tím. Teď už má svá morální hlediska a vše hodnotí, posuzuje a také tvrdě odsuzuje (Matějček, Dytrych, 2002, s. 29-34).

Rozvod

Rozvod manželství a následný rozpad rodiny bývá jedním z nejtěžších období, které zasahuje nejen rodiče a děti, ale také celou širší rodinu. Je to období plné stresu a ořesu důležitých lidských potřeb. Rozvod by měl zamezit nesouladu mezi manželi, měl by ukončit soužití, které je problematické a dát možnost dalších životních perspektiv. Očekává se zklidnění, zlepšení psychického zdraví celé rodiny. Skutečnost je však taková, že ne vždy dochází k pozitivním změnám a opak bývá často pravdou. Porozvodové období je plné stresu a frustrace. Často dochází k opakovaným soudním řízením ohledně styku dítěte, výživného či majetku. Dítě je frustrováno, leckdy musí procházet vyšetřeními soudních znalců a stává se jakýmsi prostředníkem ve vyřizování si účtů mezi rodiči. Souhlasíme s názorem autorů Matějčka a Dytrycha (2002, s. 39, 43), kteří tvrdí: „Je to období, jehož důsledky mohou ovlivňovat účastníky rozvodu po celý další život.“

Počet rozvodů ve světě i v České republice za poslední dobu velmi stoupl. Když pomineme rozbor faktorů, které mají vliv na rozvodovost, zajímá nás především to, že na území České republiky jsou ročně ohroženy desetitisíce dětí různého věku.

Matějček a Dytrych (1992) představují 3 základní stadia vedoucí k rozpadu rodiny:

Manželský (rodinný) nesoulad- snížená schopnost manželů řešit konflikty a nacházet kompromisy. Je běžný a může přejít v následující fázi.

Manželský (rodinný) rozvrat- některá ze základních funkcí rodiny (emoční, ekonomické, výchovné) je výrazně postižena. Může být akutní či dlouhodobý. Může přejít v rozvod.

Rozvod- ukončení manželství právní cestou. Do děje vstupují úřední instituce (soudy, právníci, OSPOD aj.)

Rodiče si velmi často myslí, že jejich děti rozvod moc nevnímají a že se jich ani nějak výrazněji nedotkl. Zkušenosti dětských psychologů však ukazují na skutečnost, že rozvod má vliv na dítě vždy. Je zřejmé, že děti jsou vnímavější než si dospělí vůbec dokáží připustit (Matějček, Dytrych, 1992, s. 4).

Přestože existují rozdíly ve vnímání rozvodu dítětem různého věku či pohlaví, výzkumy ukazují, že neexistuje věk, ve kterém by dítě rozvodem netrpělo. Faktem tedy je, že rozvodem děti výrazně trpí a je ohrožen zdravý vývoj jejich osobnosti.

Dítě je vystavováno velké psychické zátěži a její důsledky nejsou často včas rozpoznány. Jde o mechanismy, které se projevují ve vzorcích chování dítěte ne okamžitě a bezprostředně, ale později, třeba v období puberty nebo i později.

V důsledku stálého stresu se v dítěti usazuje napětí a úzkost, které vede ke zhoršení koncentrace a následném zhoršení školního prospěchu. Nezřídka je dítě za špatné výsledky ve škole trestáno a dochází i k vzájemným výčitkám mezi rodiči. Dítě se ocitá v bludném kruhu, protože pocity, které má spojeny se školou, zhoršují jeho koncentraci a dochází k dalšímu poklesu výkonnosti ve škole (Matějček, Dytrych, 2002, s. 40-43).

Pro děti je nelehké prožívat skutečnost, že se rodiče nemají rádi, že si ubližují a urážejí se. Dítě se cítí nejisté, napjaté a prožívá úzkost. Často se stáhne do sebe, utíká do fantazijního světa a působí jako „velmi hodné“. U některých dětí se setkáváme naopak s neklidností až agresivitou (Matějček, Dytrych, 2002, s.4).

Stresové situace, které působí na dítě během rozvodu, mohou vyústit jak v poruchu vývoje osobnosti, tak k antisociálnímu chování.

Pro pomáhající pracovníky je těžké poskytnout rozvádějícím se či rozvedeným rodičům rady, které by platily pro všechny. Jak však výzkumy i praxe ukazují, rodiče se většinou dopouštějí stále stejných chyb, které dále zhoršují psychický stav dítěte.

Je žádoucí, aby si rodiče uvědomili, že přestože už nejsou manželé, tak že nadále zůstávají rodiči svého dítěte a podle Zákona o rodině jsou odpovědní za řádnou výchovu dítěte. Ve většině případů je pro dítě velmi výhodné, když má po rozvodu kontakt s oběma rodiči. Základním předpokladem urovnání situace po rozvodu je snaha pokusit se zrušit případné nepřátelství, které často mezi rozvedenými rodiči panuje. Rodiče by se měli naučit vidět na druhém rodiči i dobré vlastnosti a měli by umět je zmiňovat i před dětmi. Je to nezbytné pro budování zdravého a pevného sebevědomí dětí. Ony potřebují cítit, že jejich rodiče jsou dobří lidé a ne darebáci. Pokud tohoto základního předpokladu není docíleno, opatření ve prospěch dítěte nejsou dostatečně účinná (Matějček, Dytrych, 2002, s. 46-52).

2.2 Nejčastější výchovné problémy dětí

Výchova přináší rodičům krásné okamžiky se svými dětmi, ale i chvíle strastiplné. Klade na rodiče velké nároky jak po stránce citové, fyzické, duševní, tak i po stránce finanční. Tématu výchovných problémů je věnováno velké množství knih, což dokazuje velký zájem o tuto oblast (Friel, Friel, 2014, s. 19).

„K tomu, abychom mohli děti dobře vychovávat, je především třeba, abychom jim rozuměli.“ (Vymětal, 1979, s. 7) Pro rodiče není lehké porozumět svým dětem, pochopit jejich osobnost i to, jak vnímají svět. Potřebují k tomu dostatek citu, znalostí a také času. Tyto předpoklady zaručují dítěti zdravý a harmonický vývoj.

Existuje spousta problémových výchovných situací, se kterými se rodiče musejí vypořádat. Je to např. neuctivost vůči rodičům, lenost či neplnění povinností, hrubé chování, fyzická agrese, lhaní, zanedbávání domácích prací či experimentování s alkoholem nebo drogami. Společným základem všech těchto těžkých situací je boj, který dítě svádí se svými rodiči kvůli své touze po naprosté svobodě. A rodiče zase touží po naprosté kontrole svého dítěte. Je důležité, aby se rodiče pokusili rozpoznat, kdy řídí své dítě až moc a kdy je naopak nezbytné něco zakázat. Hranice, které jsou stanoveny pevně a s láskou a pomocí dětem tyto hranice respektovat, jsou v procesu výchovy nezbytné a rodičovská úloha je zde nezastupitelná (Townsend, 1985, s. 10-12).

Výchovné problémy souvisejí a prolínají se s interakčními problémy, o kterých jsme již v naší práci psali. V této kapitole se zaměříme na **agresivitu, plnění domácích prací a studijní problémy**.

Agresivita

Mezi nejčastější projevy agrese, které jsou nepřijatelné, patří například křik na dospělé, bití, údery, výhrušné fyzické postoje či vyhrožování násilím. Agresivní chování u mladých lidí se stalo vážným problémem a můžeme se s ním setkat ve škole, kde se projevuje jako šikana či má podobu rvaček nebo na stadiónech či na ulici. Může se projevovat jako křik, házení předměty nebo až kriticky a nebezpečně jako je střelba ve škole. Většina agresivního jednání není promyšleným činem, vyplývá z náhlého popudu (Townsend, 2009 s. 127-128).

Agresivita bývá často reakcí na frustraci. Některé děti reagují agresivně v situacích, které jsou pro ně svízelné. Projevy agresivity jsou patrné už na dětském pískovišti, kdy dítě přímou tělesnou agresí vůči jinému dítěti dává najevo, že mu velmi ublížil, když mu např. vzal lopatku. Reakce rodiče je většinou taková, že svému dítěti vyčiní. Nezřídka dokonce „postiženému“ nabízejí, aby to dítěti oplatilo. Tímto přístupem budují v dítěti pocity, které mohou vést k tomu, že dítě pak obrací agresivitu proti sobě, aby se samo vytrévalo. Extrémním typem agrese zaměřené proti sobě je pak sebevražedný pokus, jehož hlavním motivem bývá touha něčeho dosáhnout či změnit životní situaci (Vymětal, 1979, s. 53).

Příčinou agresivních činů velmi často tedy bývá vztek, který člověk přirozeně má v ohrožující či omezující situaci. Potlačení vzteku by mohlo vést k fyzickým či psychickým obtížím, proto je důležité si vztek prožít a teprve potom jej zpracovat a zklidnit vypjatý organismus. K tomu mohou sloužit různé psychologické hry, které pomáhají vztek poznat a snižovat napětí organismu (Mádrová, 1998, s. 91).

Stává se, že agresivní signály jsou signály, kterými dítě volá o pomoc. Takové dítě trpí pocity méněcennosti, má úzkosti nebo trpí pocitem, že není milováno. Těmto dětem se nedaří ve škole, nejsou schopni navazovat hlubší přátelství. Trpí nedostatkem lásky a na tento nedostatek reagují vzdorem namířeným proti všemu a všem.

K tomu, aby bylo odstraněno agresivní chování je zapotřebí posílit sebevědomí dítěte, aby si vážilo samo sebe, cítilo, že je milováno. Je třeba v dítěti vytvářet pozitivní morální hodnoty, aby bylo schopno lásky, soucítění a odpovědnosti. Jen tak je možno agresii skutečně odstranit (Mádrová 1998, s. 94- 102).

Domácí práce

Dětem by mělo být vštěpováno, že rodinný život vyžaduje splnění úkolů, které se týkají domácnosti a rodiče by měli na svých dětech žádat spolupráci při plnění těchto úkolů. Dalším důvodem je vědomí toho, že se děti musejí naučit věci, které budou potřebovat, až se osamostatní. Rodiče je tím i zároveň učí uspět v budoucnosti při plnění úkolů, které je potkají v dospělém životě, který je plný povinností (Townsend, 2009, s. 143).

To, že děti zanedbávají domácí práce je často způsobeno tím, že rodiče neposkytnou dítěti dostatečný řád. Děti potřebují konkrétní úkoly, které musí vykonávat pravidelně a potřebují mít stanoven důsledek, který pocítí, když tento úkol nevykonají.

Přestože má dítě spoustu dalších aktivit a povinností, které mu zaberou spoustu času, měli by rodiče vyžadovat plnění domácích prací i přes tuto skutečnost. Je to totiž důležitá část jejich rozvoje. Plnění domácích prací dává dítěti dar píle, sebeovládání či zodpovědnosti (Townsend, 2009, s. 144-146).

Studijní problémy

Prospěch a vzdělání, které dítě dosáhne, má vliv na to, co bude v životě dělat. Proto je tlak na známky velmi silný a v současné době je větší než v minulosti. Pro mladého člověka je tento nárůst zodpovědnosti možnou příčinou toho, že se mu ve škole nedaří.

Slabé studijní výsledky nemusí vždy znamenat, že nejsou dostatečně motivováni či pozbývají vnitřní řád. Někdy mohou být špatné známky důsledkem nějaké poruchy, ať už poruchy soustředění, učení či hyperaktivity.

Pokud potíže s prospěchem nemají fyzickou či emocionální příčinu, je zapotřebí zjistit, co dítě motivuje a pomoci mu dle možností. Pomoc rodičů může spočívat v tom, že budou dohlížet na plnění domácích úkolů, na to, jak mu jdou jednotlivé předměty či přihlásí dítěte do doučování. Nezbytné je stanovení denního řádu, aby neplnilo domácí úkoly až večer nebo vůbec ne. Je potřeba dítě vést k tomu, že příjemné věci a zábavu je nutné odložit až na dobu, kdy bude mít splněny úkoly.

Důležitá je také komunikace s učiteli. Rodiče by se neměli zdráhat v případě problémů požádat o pomoc. Škola jistě bude ochotna pomoci, když uvidí zájem.

A jako ve všech oblastech výchovy, tak i tady platí, že by rodiče měli stanovit nějakou normu, odměnu a trest. Dítě musí vědět, jaké známky jsou přijatelné, jaké s sebou ponese důsledky či za jaké může očekávat nějakou odměnu (Townsend, 2009 s. 118- 121).

2.3 Potřeba stabilizace a socializace dětí do rodiny a společnosti

„ Zdravá osobnost by teoreticky měla být přístupná novým zkušenostem a měla by se z nich učit, měla by se umět přizpůsobovat a volit vždy to, co vede k jejímu růstu a k obohacení jejího vnitřního a vnějšího života.“ (Vymětal, 1979, s. 49- 50)

V dětství se vytvářejí základní vzorce či způsoby jednání s druhými lidmi, které lidé opakují a které přecházejí do dospělosti. V dospělosti napodobujeme to, co jsme viděli

v dětství. Prostředí, které rozvíjí tvůrčí schopnosti dítěte, uvolňuje jeho potenciál, projevuje emoční náklonnost k dítěti a poskytuje volnost, zajistí harmonický rozvoj jeho osobnosti. (Vymětal, 1979, s. 36, 42, 45).

Dítě stejně jako dospělý člověk potřebuje pozornost, zájem druhých lidí, lásku. Potřebuje být oceněno, milováno, chtěno. V současné společnosti, která se velmi rychle mění a je stále složitější, jsou tedy osobní vztahy velmi významné. První zkušenosti se životem poskytuje dítěti rodina, která jej učí, jak žít. Je to taková miniaturní společnost a dítě se v ní dozvídá, že existují i jiné osoby, které mají také své potřeby či práva a na které dítě musí brát ohled. Učí se podřizovat, uznávat autoritu, či sebeomezení. Je to tedy „jeden z nejdůležitějších socializačních procesů“ (Vančurová, 1987, s. 19-24).

Podobný názor vyjadřuje autorka Bakošová, která je přesvědčena o tom, že je potřeba vychovávat děti k hodnotám lásky, úcty, slušnosti, dobru. A o to by se měla snažit především rodina, která má rozvíjet vztah k sobě samému, k rodině a společnosti a také k přírodě. Děti by v rodině měli získat model, jak se chovat k jiným lidem, měli by se naučit spolupracovat s lidmi, umět se jim přizpůsobit, či je vést. Nestačí dát dětem život, ošacení a stravu. Je potřeba vytvářet dětem podnětné prostředí (Bakošová, 2008, s. 90, 91).

E. S. Shafer (in Bakošová, 2008, s. 95) vidí podnětnost prostředí především v kontinuitě vztahů a také v jejich intenzitě. Hovoří o potřebě komunikace s dětmi, přičemž vyjadřuje názor, že komunikací s dětmi by měli rodiče trávit více času než s jinými lidmi.

Důležitost výchovy dětí, která je založena na lásce k dětem a na potřebě zacházet s nimi něžně, ukazují také výzkumy (Čáp, Rebovski in Bakošová, 2008, s. 94). Z odmítaných dětí, či dětí, jejichž rodiče jsou příliš nároční či naopak velmi starostliví, vyrůstají děti agresivní, trpící emocionální nerovnováhou, či děti frustrované, nesebevědomé a nesamostatné.

Existují výzkumy kulturních antropologů, které zjišťují vztah mezi tím, jaké bylo dětství člověka a to jaký je v dospělosti. Zjistili, že v harmonické a šťastné osobnosti vyrůstají děti, které jsou co nejméně omezované a všeobecně akceptované společností. „Je nezbytné, aby dítě cítilo, že mu druzí rozumějí a že mezi ně patří.“ (Vymětal, 1979, s. 30- 32.)

Nevhodné výchovné vedení v dětství často bývá příčinou onemocnění, kterými trpí dospělý člověk. Je tedy třeba dostat se do dětství, kde se nejednou příčiny onemocnění nachází. Každý člověk si nosí s sebou svou minulost, součástí které je i spousta věcí, na které si nepamatujeme. Spíše si lidé pamatují a vybavují pozitivní a příjemné situace,

protože ty posílí jejich sebedůvěru. To, co si člověk však jednou prožil celým svým „já“, to už se z psychiky nedostane (Vymětal, 1979 s. 31- 35).

3 FORMY POMOCI

V předchozích kapitolách jsme mluvili o dětech, které neměly to štěstí, aby vyrůstali v podnětném láskyplném prostředí, ve kterém by měly možnost dozrát a vyvinout se ve zdravou dospělou osobnost. Autor Matějček (2007, s. 106) hovoří o přirozené potřebě dítěte, které prožívá úzkost, bolest či strach, běžet pro útěchu k tomu člověku, ke kterému má citový vztah, kdo pro něj představuje jistotu. A pokud takovou osobu dítě nemá, aby mu někdo pomohl ji najít (Matějček, 2007, s. 106).

Dětem, které se ocitly v těžké životní situaci, je třeba pomáhat se s touto situací co nejlépe vyrovnat. Existuje několik forem pomoci. My jsme je rozčlenily na pomoc, kterou těmto dětem poskytují **rodina a přátelé**, dále na **nestátní** a **státní formu pomoci**.

3.1 Rodina a přátelé

Nejdůležitějším podpurným činitelem pomoci dětem je matka. Ale nejen matka je schopna pomoci dítěti ve zdraví přežít i velké těžkosti. Velmi důležitý se jeví kontakt s ostatními příbuznými. Prarodiče jsou jakousi společenskou institucí, která je pro rodiče nepostradatelná. Není v moci rodičů či matek, které vychovávají děti samy, aby zvládli sami péči o početnější skupinu dětí. Není vzácností, že v rodinách to někdy bývá právě babička, která si všimne, že s dítětem je něco v nepořádku. Jsou schopné vycítit, že za „lenivostí, opožděným vývojem či za tvrdohlavostí“ dítěte, se může skrývat něco jiného, což posléze odborné vyšetření odhalí. Jsou jako prarodiče osvobozeni od zodpovědnosti, vidí věci z nadhledu a užívají si tak s dětmi více radostí. Jsou důležitými činiteli ve všech vývojových fázích dítěte a mají velký vliv na jeho socializaci (Matějček, 2007, s. 19).

Nesmírně důležití mohou pro dítě být také sourozenci. Přestože to někdy může vypadat, že mezi sourozenci panuje nepřátelství, jsou na sobě občas velmi závislí. Sourozenci na sebe spoléhají jinak než na vztahy, které mají s jinými lidmi. V době kolem rozvodu, kdy nastává spousta změn, jsou sourozenci podstatnou částí prostředí, které je důvěrně známé. A je zřejmé, že čím více známých věcí v životě dítěte v tak těžké situaci zůstane, tím lépe (Smith, 2004, s. 32,33).

Pro děti je důležité vědět, že doma mají někoho, kdo se blíží jejich věku, od koho mohou očekávat určitou pomoc či útěchu nejen v těžkých chvílích. Vytváří to v dětech pocit sounáležitosti, zařazenosti i jistoty (Vančurová, 1987, s. 68).

Jako důležití činitelé pomoci se ukazují také tzv. trvalé hodnoty. Jsou to tradice, náboženství, sousedi, aktivity s kamarády a také škola (Matějček, 2007, s. 19). Škola je nejen místem, kde děti získávají znalosti prostřednictvím výuky. Je to také místo společenského dění. Pro dítě ve školním věku je potřeba kontaktu s druhými dětmi pro jeho vývoj klíčová. To, že dobře poznají druhé děti, jim pomůže porozumět druhým lidem v dospělosti (Matějček, 2007, s. 63,64).

Na důležitost „okolí“ po krizové události upozorňuje Baštecká (2013). Její názor lze aplikovat i na naši problematiku. Zmiňuje zde tzv. sdílené vyprávění, které překlenovalo rozdíly mezi člověkem, který byl nějakou událostí zasažen a jeho okolím. Hovoří zde o setkání lidí, o podpoře, o učení se správnému a užitečnému. Nelze opomenout i fakt, že vyprávěním si vypravěč ujasňuje svůj postoj i sebe sama (Baštecká, 2013, s. 148).

3.2 Státní forma pomoci

Státní forma pomoci zahrnuje úřady, soudy či sociální pracovníky, kteří mají na starost péči o ohrožené děti. Sociální pracovník hovoří nejen s dítětem či s rodiči, ale je oprávněn mluvit i s lidmi, kteří bývají s dítětem v kontaktu. Může to být některý z příbuzných, učitel, či chůva. Např. v případě sporného soudního řízení týkajícího se péče o dítě po rozvodu rodičů soc. pracovník sepíše zprávu, ve které soudu sdělí informace o dítěti a jeho zázemí a tím přispívá k nejlepšímu možnému vyřešení sporných otázek (Smith, 2004, s. 101).

SPOD

Sociálně- právní ochrana dětí má své nezastupitelné místo. Je realizována státem prostřednictvím sociální práce pracovníků SPOD s rodinou. Obsahuje činnosti, které upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí. Zaměřuje se mimo jiné na sociální poradenství rodičům, osobám, kterým soud svěřil děti do výchovy, dále dětem, které se octli v obtížných životních situacích.

Pracovníci SPOD jsou dle tohoto zákona povinni chránit nezletilé děti, pokud jsou ohroženy, mohou také jako jediní zástupci pomáhajících profesí provádět sociální šetření v místě bydliště, mohou kontaktovat dětského lékaře, či se např. dotazovat na děti ve škole či na jejich rodiče u jejich zaměstnavatele. Pokud podle získaných informací pracovníci SPOD situaci vyhodnotí jako pro dítě ohrožující, mají právo a v závažných případech

dokonce povinnost podat soudu návrh na opatření. V případě soudního nařízení určitého opatření pracovník SPOD v rámci sociální práce s rodinou sleduje jeho plnění.

Odborníci, kteří se podílejí na práci s rodinou se musejí řídit několika zákony:

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí- týká se možností, úkolů a povinností obecního úřadu v záležitostech týkajících se využití pomoci odborného poradenského zařízení, či pomoci rodičům po umístění dítěte do ústavního zařízení

Zákon o sociálních službách- sociálně aktivizační služby pomáhají překonat nepříznivou sociální situaci v rodině, pracovníci jsou v rolích aktivních průvodců

Sociálně aktivizační služby: - pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při

obstarávání osobních záležitostí

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti

- zprostředkování kontaktu se společenským pro

středím

- sociálně-terapeutické činnosti

(Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 25- 33).

Stává se, že rodiče přivedou na vyšetření dítě s různými „pseudodiagnózami“ jako bývá zlobení, provokace, nervová labilita, problémy ve škole. Pomáhající pracovník, který zná různé metody, (testy, kresby, hry s rodinnými figurkami), jak se od dítěte dozvědět informace, které mohou zjistit skrytý rodinný problém, nemusí být vždy úspěšný. Pro rodiče je velmi náročné si připustit, že za chováním dítěte se může skrývat něco jiného hlubšího. Že to „zlobení“ může být testování jejich vzájemné náklonnosti a náklonnosti k dítěti.

Typické je také náhlé či postupné zhoršení prospěchu ve škole, kde je díky testům inteligence pro pracovníka poradny jednodušší přimět rodiče k hledání příčin selhání dítěte u sebe. V těchto případech se manželský konflikt odhalí celkem rychle.

To, že disharmonie v rodině, konflikty vyvolávají v dítěti stav nejistoty, již zde bylo řečeno několikrát. Tato nejistota může být akutní a někdy se může stát chronickou. Taková nejistota spouští úzkost a je zřejmé, že úzkost plodí agresí. Proto je důležité, aby pracovník pomohl rodičům uvědomit si své vlastní chyby a pobídl je k nápravě. Cesta nápravy není vždy jednoduchá a je zřejmé, že ne vždy se podaří. Jestliže je prvním krokem uvědomění, druhým krokem pak může být usmíření či odpuštění či něco jiného, co znovu obnoví

v dítěti ztracenou životní jistotu. Pokud je psychický otřes časově omezen, má dítě šanci se lépe z něj vzpamatovat, než když takový otřes trvá měsíce, roky či dokonce celé dětství (Matějček, Dytrych, 2002, s. 36,37).

3.3 Nestátní forma pomoci

Nestátní forma pomoci zahrnuje instituce a organizace, které vznikly, aby dětem naslouchaly a pomohly jim nést bolest, která souvisí s nepříjemným životním obdobím. Patří sem poradenské služby a organizace, telefonické linky či terapeutické skupiny. Důležitá je zde i pomoc školy, zejména školních a výchovných poradců. Nelze opomenout i dobrovolníky, jejichž pomoc dětem je také významná, či lékaře a zdravotníky, kteří přicházejí do kontaktu s rodinou (Smith, 2004, s. 101).

V době, kdy je Česká republika kritizována za vysoký počet dětí umístěných v zařízeních ústavního typu, je nezbytné hledat postupy, které by vedly ke snížení tohoto počtu. Ukazuje se, že jednou z cest, jak pomoci snížit tato vysoká čísla, je cesta pomoci dítěti prostřednictvím pomoci jeho rodině, tzv. sanace rodiny. Přispívá k žádoucímu snížení počtu dětí v ústavech či ke zkracování jejich pobytu v nich. Cílem je poskytnutí pomoci a podpory, aby byla rodina zachována jako celek. Patří sem činnosti, které zabraňují situacím, kdy je dítě odebráno od rodiny a v případě umístění dítěte do zařízení pomáhá realizovat kontakty mezi dítětem a rodinou či umožňuje bezpečný návrat dítěte zpět domů. Když se podíváme do minulosti, zjistíme, že před rokem 1989 sociální práce s rodinou probíhala prostřednictvím jen jediné instituce, a to oddělení péče o rodinu a dítě. Zde však školené sociální pracovníce využívaly jen naučených direktivních postupů v práci s klientem, což vedlo ke stále zvyšující se společenské potřebě stavět další velkokapacitní ústavní zařízení. Po umístění dítěte do zařízení však s rodinou dále nikdo nepracoval. Děti v ústavu trávily někdy i 15- 18 let života a je zřejmé, že následně bylo velmi těžké se po tak dlouhé době integrovat do společnosti. „Podstatou byla doktrína, že nejlepším pečovatelem o děti v obtížné situaci je stát a že mocný stát skrze své instituce děti ochrání před jejich rodiči.“ (Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 11)

Sanace rodiny či podpora rodiny má široké pole působnosti. Může mít formu podpory, kterou poskytne zaškolený dobrovolník nebo formu terapie poskytované celé rodině profesionálem v domácím i jiném prostředí, služby poskytované rodinám. (Matoušek, 2003 in Bechyňová, Konvičková (2008).

Aby byl dobře zpracován sanační plán rodiny, musí dobře fungovat spolupráce v multidisciplinárním týmu, přičemž role týmu spočívá v podpoře členů rodiny. Autorky Bechyňová a Konvičková (2008) však poukazují na skutečnost, že jsme zřejmě k partnerskému přístupu ještě nedospěli. Zmiňuje zde leckdy nelichotivý způsob jejich chování některých pracovníků i jejich vyjadřování se o klientech. Je důležité si uvědomit, že existují situace, kdy je nutné v zájmu dítěte dočasně jej oddělit od rodiny a doba, po kterou dítě bude dítě v instituci, by měla být využita ke snižování deprivace dítěte, která vzniká oddělením od rodiny. Dále je v této době zapotřebí dojít ke změně v postojích rodičů a také jejich rodinných a sociálních podmínek.

Rogers (1998, in Bechyňová, Konvičková, 2008, s. 28) v souvislosti se sanací rodiny považuje za nejdůležitější aspekt mezilidských vztahů v každodenních životních interakcích kongruenci, což je jinými slovy autenticita, opravdovost. Jde o vyjádření pozitivních i negativních pocitů a člověk, se kterým jsme v interakci má tak možnost nahlédnout, kde se emocionálně nacházíme. Při sanování rodiny pomůže rodinám i pomáhajícím pracovníkům, když budou spolu komunikovat otevřeně a přiměřeně situaci v rodině.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Výzkum oblasti rodinného prostředí je rozsáhlý a vzhledem k vnějším proměnám rodiny stále potřebný. V současné situaci tzv. krize rodiny je potřeba zkoumat příčiny, které k této krizi vedou. Máme k dispozici množství odborné literatury, existuje spousta úvah, teorií, ale neexistuje návod, jak tuto situaci změnit, protože každá situace je jedinečná, neopakovatelná. Nejeden průzkum prokázal souvislost mezi vnitřní nestabilitou dospělého člověka a disharmonickým výchovným prostředím rodiny, ve které vyrůstal. Odtud plyne nutnost zaměřit výzkumy na děti, na následující generaci, která bude schopná změnit tuto situaci. Potřeba vychovat vnitřně stabilní, vyzrálé a zdravě sebejisté lidi, kteří se zařadí do společnosti, budou zakládat pevné životní svazky a vychovávat děti, které se budou cítit svými rodiči milovány, je nezbytná.

Smyslem našeho výzkumu je tedy znovu poukázat na souvislosti mezi projevy vnitřní nestability a její vnímání dítětem, úrovní jeho schopností zařadit se do společnosti a disharmonickým výchovným prostředím rodiny, které je pro vývoj dítěte klíčové. Z našeho výzkumu vyplývá konkrétní zájem ukázat těm, kteří způsobují rozvod a berou výchovu dětí a jejich existenci na lehkou váhu, že tato skutečnost zanechává stopy na dětech a že tyto děti jsou ochuzené o šťastné dětství, které ovlivňuje celý jejich život.

5 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

5.1 Výzkumný cíl

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jak se dítě vyrůstající v disharmonickém prostředí rodiny cítí tímto prostředím ovlivněno, jaký má dopad na vnímání sebe sama a na jeho socializaci do společnosti. Dílčím cílem je snaha o odkrytí psychických problémů, které se mohou skrývat za výchovnými problémy a hledání možných příčin pozorovaných jevů. Jako poslední cíl si klademe popsání současné celkové situace jednotlivých případů a v návaznosti na to případné doporučení formy pomoci.

5.2 Výzkumné otázky

Jak disharmonické prostředí rodiny ovlivňuje vnímání dítěte sebe sama?

Jak disharmonické prostředí rodiny ovlivňuje integraci dítěte do společnosti?

Jaké psychické problémy se skrývají za výchovnými problémy a jaké jsou příčiny těchto problémů?

Jaká forma pomoci je nejvhodnější u jednotlivých případů?

5.3 Výzkumný soubor

Vzhledem k tomu že naším cílem bylo získat detailní informace o případech, zvolili jsme kvalitativní přístup zpracování dat. Švaříček a Šedřová (2007, s. 17) kvalitativní výzkum definují jako „proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu.“

Výzkum provedeme formou případové studie a jako metodu sběru dat jsme se rozhodli použít kombinaci hloubkového rozhovoru a zúčastněného pozorování. K tomuto účelu jsem využila své profese učitelky na střední škole a oslovila jsem 3 své žákyně ve věku od 18 do 21 let. Dvě z nich jsou mé již bývalé žákyně, jejichž třídní učitelkou jsem byla od roku 2010 do roku 2014. U všech mých žaček, které jsme pro náš výzkum vybrali, jsem v průběhu jejich studia zaznamenala určité problémy v komunikaci buď s učiteli nebo spolužáky, výchovné problémy či nápadné zhoršení prospěchu. Byla jsem svědky

některých situací, které mi naznačovaly, že za neobvyklým či nepatřičným chováním mohou být skryty problémy psychického rázu. Ve všech případech jde o mladé lidi, kteří vyrůstali v disharmonickém rodinném prostředí.

U všech účastníků našeho výzkumu byla pozměněna jména jejich i ostatních jmenovaných, stejně tak i místa, která jsou v rozhovorech zmíněna.

5.4 Metody sběru dat

Hlubkový rozhovor je rozhovor, který probíhá mezi výzkumníkem a zkoumanou osobou „tváří v tvář“. Trvá od jedné do tří hodin. Zkoumaná osoba sděluje tazateli podrobnosti svého osobního života, popisuje osobní historii. Výzkumník má připraven plán rozhovoru, zde je vhodnější místo detailního rozhovoru zvolit plán s hlavními tématy a předpokládanými otázkami, který je pak použit flexibilně. V hlubkovém rozhovoru se klade důraz na otázky „co si o tom myslíte?“, „proč?“ a „jak to?“ Je důležité zjišťovat podrobnosti, souvislosti. Tazatel usiluje o pochopení situace, podmínek prostředí či sociálních okolností. Přestože hlubkový rozhovor vykazuje prvky terapeuticko-poradenského sezení, není zde cílem poskytnout terapii. Výzkumník by měl být schopen ovládnout své reakce na to, co zkoumaná osoba říká a neměl by sdělovat své úsudky. Měl by umět odhadnout, kdy jeho otázky nebo téma způsobují úzkost či intenzivní reakce zkoumané osoby. Zároveň by měl umět aktivně naslouchat, zkoumanou osobu podporovat a dávat najevo svůj zájem. Pokud tazatel chce rozhovor nahrávat, je nezbytné požádat zkoumanou osobu o souhlas (Barker, 1999, s. 12, 21, 22).

„**Pozorování** jako metoda pedagogické diagnostiky je systematické sledování a zaznamenávání projevů dítěte (i učitele)...“ (Zelinková, 2001, s. 28) Můžeme jej rozlišit podle doby trvání na krátkodobé (např. konflikt o přestávce) a dlouhodobé (Jak často se pere? Jaké jsou příčiny?). Dále lze pozorování dělit na náhodné nebo systematické, u kterého je zapotřebí vytvořit přehled, záznamový arch, škálu hodnocení, lze zde využít i techniky. Sledované chování nám ukazuje některé rysy psychiky. Odráží se zde jak prožívání dítěte, tak jeho zkušenosti, vědomosti, jeho psychický život minulý i současný. Pozorujeme projevy dítěte, které můžeme vidět, slyšet, měřit. Na základě chování dítěte lze vyvodit soudy či závěry. Čím je pozorování přesnější a příprava toho, kdo pozoruje, lepší, tím kvalitnější tyto závěry jsou (Zelinková, 2001, s.28).

Popis průběhu rozhovorů

Rozhovory probíhaly u nás doma, byly nahrávány na počítač a každý trval necelé dvě hodiny. Vysvětlila jsem, jak bude rozhovor probíhat i další náležitosti ohledně informovaného souhlasu a započaly jsme rozhovor. Měla jsem připraven plán rozhovoru, který se skládal ze čtyř okruhů. U každého okruhu jsem měla pár konkrétních otázek, které jsem potřebovala, aby byly zodpovězeny. Občas nás rozhovor zavedl i k tématům, které by se mohly zdát, že s naším hlavním tématem nesouvisejí, ale později se ukázalo, že opak je pravdou. Co se týče nonverbálního projevu dívek, dávaly jasně najevo své emoce, radostné i úzkostné. Celkově rozhovory probíhaly v příjemné přátelské atmosféře. Byly prohovořeny všechny okruhy a zodpovězeny všechny připravené otázky. Po ukončení nahrávání jsme se ještě chvíli bavily o některých záležitostech z rozhovoru a poté už jen o obyčejných všedních věcech za účelem zklidnění emocí, které v nich rozhovor mohl vyvolat. Dívky odcházely zklidněné a usměvavé.

Sebereflexe

Rozhovory proběhly podle mých představ. Snažila jsem se o navození příjemné atmosféry, což se mi snad povedlo a během rozhovoru jsem dívky podporovala aktivním nasloucháním, což vedlo k jejich ještě větší ochotě spolupracovat a odpovídat na otázky kolem citlivých témat. Snažila jsem se o pochopení současné situace dívek, nacházela jsem souvislosti mezi jejich dětstvím a současnými psychickými problémy a doufám, že své poznatky budu umět i dostatečně dobře formulovat. Určitě bylo dobré, že jsme se dost dlouhou dobu znaly, byly jsme zvyklé spolu hovořit na osobní úrovni, protože tím byl rozhovor uvolněnější a probíhal vcelku hladce bez nějakých proluk. Co bych si ale vytkla, byla neschopnost „krotit se“ v situacích, kdy jsem měla na věc názor a ten jsem sdělovala, či jsem se snažila dát radu, což by nemělo být součástí hloubkového rozhovoru. Také jsem občas pokládala více otázek najednou, což je zřejmě způsobeno mou přirozeností.

6 PŘÍPADOVÉ STUDIE

6.1 Případová studie č. 1

Klaudie

Rodinná anamnéza

Otec je vystudovaný inženýr pracující jako geodet, matka má středoškolské vzdělání, pracuje v soukromé sféře, kde se zabývá masážemi a vnitřními energiemi člověka. Z manželství se narodila jedna dcera K. Rodiče se rozvedli, když bylo K. 8 let. Do té doby všichni bydleli v bytě na sídlišti. Manželství bylo relativně spokojené, ale po pár letech se otec zamiloval do rodinné přítelkyně, rodinu opustil a manželství bylo rozvedeno. Otec se odstěhoval a matce s K. zůstal byt. Od té doby jsou vztahy mezi rodiči stále napjaté, nepřátelské. Matka otci nemůže odpustit, že opustil rodinu. Po rozvodu měla několik dalších partnerů. Otec se později s přítelkyní rozešel, ona poté začala žít s jeho bratrem, který se kvůli ní také rozvedl. Otec si našel novou přítelkyni, která byla rozvedená a vychovávala 2 syny. S touto ženou se znovu oženil a má šestiletou dceru. Vztah otce a dcery procházel po rozvodu několika proměnami, byla období, kdy se spolu nestýkali vůbec. K. měla a stále má špatné vztahy s jeho novou ženou a má dokonce zakázáno chodit do jejich bytu a stýkat se s jejich malou dcerou. Otec situaci vyřešil tak, že se se svou malou dcerou scházejí s K. tajně, aby to jeho žena nezjistila. V současné době K žije stále s matkou v nedávno koupeném domě, matka má partnera, který žije v jiném kraji a za matkou občas dojíždí. K. má nyní lepší vztah s otcem než s matkou. V rodině hrála velkou roli i babička, matčina matka, které K. velmi důvěřovala. Loni však zemřela, což K. velmi zasáhlo.

Anamnéza dítěte

K. je 21 let a studuje na jazykové škole angličtinu. Vyrůstala jako jedináček se svými rodiči v bytě na sídlišti, chodila do mateřské školy, kde měla pár kamarádek. Velmi toužila po sourozenci. Na prvním stupni základní školy byla spokojená, měla hezké známky. Když

byla ve třetí třídě, její rodiče se rozvedli a ona zůstala žít jen s matkou, která o otci od té doby nemluvila hezky a K. proti němu popouzela. S otcem se zpočátku setkávala pravidelně. Po rozvodu bývala častěji nemocná. Na druhém stupni základní školy už spokojená nebyla. Byla hodně uzavřená, neměla přátele a v sedmé třídě ji spolužáci začali dokonce šikanovat. Ublížovali jí fyzicky i psychicky. Škola se k této situaci nepostavila úplně nejlépe, nevyužila svých kompetencí a tak matka K. umožnila přestup na jinou školu, kam chtěla K. chodit už od první třídy. Tehdy však rodiče tuto možnost zavrhlí. Na nové škole byla K. velmi spokojená, zlepšily se jí i známky v mnoha předmětech. Po ukončení základní školy začala studovat na střední škole. Zde se jen obtížně zařazovala do kolektivu. Ve druhém ročníku začala chodit s autistickým chlapcem, který studoval na speciální škole. Avšak ani jeho rodina ani K. rodina tomuto vztahu nebyla nakloněna, což ale dvojici ještě více spojovalo. Vztah byl ale celkově poznamenán chlapcovou nemocí a K. úzkostnou povahou a byl celkem bouřlivý. U K. byl patrný pokus s jejím partnerem manipulovat a protože díky jeho nemoci byl pro ni snadný terč, neblaze se to projevilo i na jeho zdravotním stavu. Nakonec se dvojice rozešla, ale chlapec se snaží dostat do přízně K. stále. V době, kdy s chlapcem chodila, neměla K. moc zájem o výuku a velmi se jí zhoršil prospěch. O pololetí byla hodnocena dokonce třemi nedostatečnými. Její situace ve třídě se pořád zhoršovala, spolužáci si jí nevšimli nebo se jí posmívali. Očividně byla nešťastná, což mi potvrzovala i při rozhovorech, které jsme spolu vedly o samotě. Nevěděla, jak si pomoci, upadala do depresivních stavů. Po několika třídnických hodinách, kdy jsem se snažila třídě nastínit její situaci i potřebu jejich pomoci se situace trochu zlepšila, ale žáci si stěžovali, že K. s nimi mluvit nechce. Celé přestávky si psala deník, kde popisovala, co se kolem ní právě děje. Později psala i knihu. S rodiči jsem o její těžké situaci v kolektivu i jejím psychickém stavu mluvila několikrát, matka mi však jasně dávala najevo, co si o tom, co jí říkám, myslí a že K. je v pořádku. S otcem byla komunikace plodnější. Když jsem navrhovala spolupráci s psychologkou, souhlasil. Matka to ale zavrhlá. Poté, co se K. psychický stav zhoršil natolik, že mě sama přišla požádat o pomoc, jsem ji ihned objednala ke školní psychologce. K. totiž byla v té době už plnoletá, takže jsem nepotřebovala souhlas zákonného zástupce. Po pár sezeních u psychologky se stabilizovala, zlepšil se i její prospěch a vypadala veselejší. Zlepšení jejího psychického stavu potvrdila i psychologka. Důležitou událostí, která pozměnila vnímání K. jejími spolužáky byl Stužkovací večírek, kde K. zpívala nádhernou píseň a její hlas všechny ohromil. Spolužáci ji začali vnímat úplně jinak, mnozí si jí začali pro její hudební nadání vážít. U maturitní zkoušky neprospěla z jednoho předmětu. Zkoušku tedy v září opakovala, tentokrát již

uspěla.

Současný stav: K. studuje na jazykové škole, kde se jí líbí. Je spokojená s výukou i se spolužáky. Chtěla by tato studia završit státní jazykovou zkouškou, ale nemá peníze na zaplacení poplatku. Rodiče odmítají na státní zkoušku K. přispět. K. zkusila pracovat na brigádě v jednom supermarketu u pokladny, ale byla pomalá a tuto práci nezvládala. Je velmi talentovaná, krásně zpívá, píše básně i knihu. Ve volném čase chodí zpívat do sboru, kde se jí moc líbí a také zpívá s hudební skupinou. Psychicky se však necítí dobře, má výkyvy nálad, projevuje silné emoce, které na sobě nemá ráda. Přestává důvěřovat lidem, protože má pocit, že ji teď všichni postupně zklamávají. Psycholožku již nenavštěvuje, ale cítí, že by měla se svými stavy něco dělat.

6.1.1 Analýza dat

„Tak se mi vybavilo, jak jsem si v jednu dobu přála mít nějaké sourozence. Šla jsem za mamkou a řekla jsem jí: 'Kdy budu mít nějakou sestru?' Jak kdybych to úplně očekávala a pak jsem nějak pochopila, že se to vlastně nikdy nestane...(odmlčela se) A nevěděla jsem nějak proč...“

„... ale vím, že nějak z toho vyplynulo, že nějak nic nebude. Časem jsem to pochopila, že to prostě se nestane.“

Zřejmě jedna z nejdůležitějších tužeb, které v dětství nebyly naplněny, byla touha po sourozenci. Byla to první věc, o které hovořila, proto ji považuji za zásadní. V dětství se cítila často sama, protože maminka na ni po rozvodu neměla moc času.

„...ona se rozhodla, že bude uklízet a já jsem jí říkala: Mami pojd' si semnou hrát a ona furt: Jo potom potom potom a pak zase Nemám čas nemám čas. Nikdy si ten čas neudělala, NIKDY neudělala to, že by si šla se mnou hrát.“

Přestože v době, kdy byla rodina ještě úplná a rodiče žili v souladu, K. sužovaly strachy typické pro tento předškolní věk, ale které zřejmě měly formu silné úzkosti. Reálné vysvětlení rodičů nepomáhalo, jakoby si v těch svých straších libovala.

„Nevím, mě od začátku se dějou, od začátku co su jak kdyby na tomto světě, tak mně se dějou takový zvláštní věci, co se normálním lidem nedějou. Já to beru jako normální, ale já nevím, jestli Vám to možu říct, mně to přijde jako něco nadpřirozeného. Třeba když jsem byla malá, tak já jsem občas, já nevím, jestli to fakt byla pravda nebo jestli to bylo něco v hlavě nebo já nevím, jak se to prostě dělo...prostě vím, že jsem slyšela vždycky, jak někdo

dupe... Já jsem se pořád něčeho bála...Pořád, že se mi něco objeví přede mnou.“

K. vždy ráda a hodně četla, takže předpokládáme, že měla i velkou představivost. Ta ve spojení s vrozenou citlivostí a občasnými výhružkami ze stran rodičů mohly vyvolat tyto silné stavy úzkosti.

„...že jsem je prej strašně zlobila a oni mi kdysi říkali, že si pro mě přijde nějaký pán nebo co a že mě kamsi odveze a že mě kdesi zavřou, kde jsou jakési mříže...“

Nyní v dospělosti, kdy se snaží pochopit, kdo je a co se s ní děje, hledá příčiny jejích stavů a uvědomuje si, že „výchova strachem“ jí částečně mohla způsobit její strachy a úzkosti.

„Já jenom vím, že mezi tím se dělo strašně moc takových zajímavých věcí, aby oni se nerozváděli. Takový, jakoby do toho zasáhlo něco- mě to přišlo jakoby nadpřirozenýho nebo já nevím... něco zvláštního.“

„...vím, že jsem si hodněkrát říkala, proč nejsme všichni spolu a měla jsem v sobě podvědomý pocit, že máme být nějak spolu a že bych měla mít ještě sourozence. Prostě v hlavě takový myšlenky.“

Opět se zde objevuje náznak magie, která zastupuje touhu po tom, aby to tak bylo.

Její touha žít s otcem i matkou byla zřejmě tak silná, že jednou při banální nemoci „utekla“ do bezvědomí. Může to být touha „nebýt“, když je život tak bolestný, ale spíš se přikláníme k tomu, že K. podvědomě cítila, že musí udělat něco, aby se rodiče k sobě vrátili. A tělo ji „poslechlo“. V této části je zřejmý i boj mezi rodiči i to, že v současné chvíli K. straní spíše otci, protože s matkou si nyní moc nerozumí, což se dozvídáme později.

„Mamka mi tvrdí, že prej sem byla nějak nemocná a taťka mi měl dát nějaký bylinky. Jo a on prostě neuznává bylinky, on uznává prášky a mamka uznává bylinky. A on prej kvůli tomu, že mi to nedal- to tvrdí mamka- já nevím prostě... Mně se nezdá, že jsem byla nemocná. To už byli rozvedení a já jsem k němu chodila vždycky, on bydlel sám, jo a mamka se mnou tam. Taky sama... Všeci sami...“

Zde dala najevo, jak absurdní stav to byl- všichni sami.

„... pak jsem usnula a to nebylo takový, jak když člověk normálně usne a zdají se mu sny. Jako mně se zdál takovej strašně nekonečnej sen... Já nevím a já jsem pak byla v tom bezvědomí... Mně to nepřišlo... Prostě divný takový to bylo, já nevím... Mně se zdál sen, ale připadala jsem si , jako bych byla prázdná. Když je člověk normálně živej, tak si

uvědomuje sám sebe, že žije a tak dále. A aj když třeba spí, tak si uvědomuje, že žije. A já jsem si to jak kdyby neuvědomovala. Bylo to takový jako prázdno. Jak kdybych prostě viděla film před očima. ...Pak jsem otevřela oči a nade mnou byla mamka a taťka a dívali se na mě....(pláč)... A já jsem si uvědomila a říkala jsem si prostě, proč se k sobě nevrátijou. Já jsem si to v té chvíli říkala, aby se k sobě vrátili, úplně jsem si to přála... To si pamatuju...“

Po rozvodu se K. úplně přestala cítit bezpečně. Bývala často sama doma, hodně se i bála o maminku, aby se jí něco nestalo.

„...když jsem byla třeba sama doma a mamka někam odešla, tak jsem si říkala, kde je, jestli se jí třeba něco nestalo. Třeba přišla pozdě večer nebo tak... Takovej strach. Já jsem to cítila v hlavě, jak se to děje ta situace, protože já mám vždycky takové představy.“

S maminkou si tehdy rozuměla nejvíce, ale zde je vidět, že matka situaci nezvládala úplně nejlépe a často otce hanila. V K. tak pěstovala odpor k otci, který se stupňoval. Tento pocit se postupem přenesl na všechny muže, což bylo ještě zesíleno situací Klaudiiny tety, kterou také opustil její muž.

„Já jsem měla vsugerovaný názor, že všichni chlapy jsou špatní aj se sestřenkama jsme se bavily, ty zase ovlivňovala jejich mamka, jakože teta, ta se taky rozvedla... My jsme nesnášely chlapy a já od začátku, od druhé třídy jsem si vždycky říkala, až budu dospělá, budu sama, nikoho si nenajdu, v životě nebudu mít děcka, v životě nebudu mít rodinu žádnou, protože se bojím toho porodu a tak, protože já jsem cosi viděla, když jsem byla malá, někde nějaký porod a to bylo strašně hnusný.“

„Ted'ka všichni kolem mě jsou těhotní, pořád to vidím na facebooku nějaký fotky a já mám o ně strach, protože se bojím, že to nezvládnou nebo že třeba zůstanou sami, asi mám v sobě takový strach, tak se bojím že, se to stane aj jim. Ted'ka jedna známá potratila a to je úplně hrozný. Nechtěla bych to zažít...aj tak celkově něco hnusného. Kdybych si třeba adoptovala dítě, tak by to bylo lepší, že bych ho nemusela porodit a nestal by se žádný potrat nebo něco takovýho.“

Zřejmě byla svědkem velkého trápení své matky, když žily samy. Nechce svému vlastnímu dítěti „připravit“ to samé. Vyznívá tu i velký strach zažít cokoli špatného, trochu naivita, že se dá všemu špatnému v životě vyhnout. Což potvrzuje i větou v jiné části rozhovoru.

„Nejlepší by bylo byt šťastná... Pořád...“

„Podle mě na prvním místě je láska. Taková ta bezpodmínečná. Všeobecně. Celkově... To bylo dycky.... Já jako bych to nepoznala, ale zároveň věděla, jaký to je a znala to.“ Opět náznak mystérie.

Tím, že matka žila s K. sama, svěřovala se jí i se záležitostmi týkajícími se jejích partnerů. K. oceňuje, že se jí matka se vším svěřovala.

„My jsme byly něco jako, nevím přišlo mi to jako kamarádky nebo sestry nebo tak něco takovýho.“

„...třeba s těma chlapama, co s něma chodila, tak se mi vždycky svěřovala.“

„...ono se i v rodině řešilo nějaký problémy, když třeba babička s dědečkem měli nějaký dluhy, tak jsem to řešili společně jako celá rodina aj sestřenky, tak všichni jsme všechno řešili vždycky.“

Problémy dospělých ji uváděly do ještě větší nejistoty. Spoustě věcem ještě nemohla rozumět a mohly ji děsit.

„Já jsem byla vždycky ovlivněna tou mamkou nebo někým jsem vždycky byla ovlivněná. Já jsem nikdy neměla svůj názor na nic. Až teď si ho začínám tvořit. Až teď. To je hrozný, že až teďka.“

Ona (manželka otce) mi začala rozkazovat, jak kdybych byla její děcko. A mamka furt: Ona ti nemá co říkat, neposlouchej ju. Ta zas ať ju poslouchám. A teďka co mám dělat? Teďka od mamky jiná výchova, od ní jiná výchova, furt tisíc nějakých výchov a jak má člověk... Nevím, prostě.“

Nejednotná výchova, naschválý rodičů, žádná jistota, stabilita, nic, o co by se mohla opřít, čemu věřit.

„Teď se mi vybavila ta Iveta, jak taťka byl s ňou potom... Ona byla velice taková hodná a mamka furt: 'Ona se přetvařuje.' A takový... A já jsem si vždycky říkala: Ona se přetvařuje a blablbla a vždycky když jsem byla před ňou, tak jsem se chovala pěkně a vždycky v duchu jsem si o ní myslela něco špatného, ale jakkdyby zároveň aj něco dobrého, jako bych se nemohla rozhodnout, co vlastně z toho je můj názor.“ ... „Jo, ale mě jakoby to víc táhlo k ní, k té Ivetě. Jako bych měla jí věřit víc než té mamce. v té chvíli a nevím proč.“

„Já vím, že od třinácti, jak byla na mně ta šikana, tak mi pořád někdo říkal, že jsem hnusná. Já jsem si to pak začala o sobě říkat taky.“

„... furt že cosi, že su hnusná, teď ještě do toho ta tatova L. prostě, tam taky to vzniklo něco jako že : 'Ty si hnusná, rozmazlená, ničeho si nevážíš'“

Její nízké sebevědomí bylo ještě více ubito.

K. neměla nikoho, komu by své pocity svěřovala, neměla ani kamarádku, žádné zdroje, které by pozdvihly její sebedůvěru. Psala si deník, který pro ni znamenal nejlepšího přítele.

„Teďka ve mně se stalo něco hroznýho, já jsem přestala důvěřovat jak kdyby lidem, protože jsem měla nejlepší kamarádku, víc vlastně tak nejlepších přátel a mě někdo něčím vždycky zradil, pak vždycky nějak se to obrátilo proti mně.“

„No, já vždycky někomu věřím tak jakoby napůl. Nevím... Já věřím nejvíc sobě.“ Zde je pozitivní, že říká, že věří sobě.

Nyní se K. uzavírá do sebe čím dál více, už nepíše ani deník a drží vše v sobě. Žije s matkou ve velkém domě a cítí se tam špatně. Opět je spojena s tajemnem. Zdá se, jakoby to byla její jediná jistota.

„...„Ale já si myslím, že by se mi neměl zjevit duch. Kdybych byla špatná a zjevil se mi ten duch, tak by se zjevil, protože jsem špatná, tak mě chce vyděsit, abych nebyla špatná. Protože znám někoho, komu se to stalo, komu se zjevil duch a je tak trochu špatnej...“

„Když si třeba představím, že bych měla nějaký dítě a rozvedla se, tak by to bylo strašně takový náročný, furt bych byla já sama na to a pak i to dítě.... Jo, já jsem vlastně byla taky často sama.“

Samota v těžkém období ji jistě tížila a způsobovala další úzkosti, zveličování a následné strachy, které jsme zmiňovaly již dříve.

6.1.2 Interpretace dat

Hlubkový rozhovor nám poskytl informace, které nám ještě více objasňují K. případ a doplňují nám její i rodinou anamnézu.

Situace v K. rodině byla před rozvodem přátelská, láskyplná, rodina žila v souladu s okolím, udržovala rodinné i přátelské vztahy. K. se přesto cítila sama, chyběl jí sourozenec, se kterým by sdílela každodenní život. Pocity samoty řešila útekem do fantazijního tajemného světa. Jako útek od samoty lze brát i její v dnešní době neobvyklou lásku k četbě či psaní básní či příběhů.

Zlomovým bodem byl odchod otce od rodiny, který zřejmě naplno „rozjel“ eskapádu trápení a soužení K., její matky a zřejmě i celé rodiny. Scházela se s otcem pravidelně, on se ji snažil dál vychovávat a vést k hodnotám jako dřív, ale K. mu postupně přestala důvěřovat. Byla velmi ovlivněná matkou, která situaci po rozvodu nezvládala a ač se snažila dál dobře fungovat, vychovávat K. ke slušnosti a lásce k lidem, o otci mluvila velmi hanlivě, čímž se silně narušoval K. vztah k němu. Pocit nestability způsobený rozpadem rodiny v K. ještě víc narůstal. Cítila se bez sebeúcty, nemilovaná a v nesouladu sama se sebou. Toužila stále po tom, aby se rodiče měli rádi. Rodiče se pořád o něčem dohadovali, vinili a hanili jeden druhého a K. měnila své názory podle toho, s kým zrovna byla. Přejímala i názory, které byly občas v rozporu s jejím pohledem na věc. A to jí následně bylo vyčítáno. Nevěděla, na čí stranu se přiklonit, komu důvěřovat, koho poslouchat. Chyběla jí jednotnost výchovy, u každého z rodičů byla nastavena jiná pravidla a K. tak nevěděla, jak se má vlastně chovat, co je správné. Situace byla o to horší, že rodiče si dělali vzájemně naschvály a to, co zamítl jeden, povolil druhý a naopak. Zmatek, který v sobě K. měla a neschopnost si rozumově celou situaci zpracovat, způsoboval pocit, že za vše může ona. To samozřejmě přispělo k jejímu pocitu vlastní nedostatečnosti či pocitu zbytečnosti. Není divu, že vnitřní agrese spojená s těmito pocity v ní občas spouštěla touhy skončit se životem. Cítila se sama se sebou velmi nespokojená, nehezká, nemoderní, neměla na nic svůj názor, a když ten názor měla, držela ho raději v sobě. Tento postoj praktikovala i v třídním kolektivu, což vedlo k tomu, že se se svou odtažitostí, mlčenlivostí a neschopností se k čemukoli vyjádřit, stala terčem šikany. Neměla nikoho, komu by mohla své pocity sdělovat, žádné zdroje, které by jí mohly pomoci probudit její sebedůvěru. Jediným „kamarádem“ jí byl deník, do kterého si zapisovala vše, co se kolem ní i uvnitř ní dělo.

Jak se ukazuje, její vztah s autistickým chlapcem pro ni byl zásadní. Nejenže získala pocit, že je milována, ale v té době se prý přestala svěřovat matce a ta se na oplátku přestala svěřovat jí, což vidíme jako pozitivní. Prolomila tím i nenávist k mužům, kterou v ní pěstovala matka po odchodu otce z rodiny.

Nejvíce Klaudivii na sobě vadí její emoce, které zřejmě vadí jejímu okolí. Má dojem, že kdyby je neměla, byla by šťastná. Stále se obviňuje, na jednu stranu vidíme pozitivní to, že neviní okolí a že tím pádem s tím může něco dělat, ale na druhou stranu se viní za věci, za které mohou jiní a mohla by tu agresivitu vůči okolí obracet proti sobě a začít se sebepoškozovat. Má pocit, že nikomu nemůže důvěřovat, všichni ji zklamávají. Přestože ještě nedávno nechtěla mít svou rodinu, nechtěla rodit děti, nyní touží v sobě objevit

mateřský cit, který má utlumený. Vidíme v tom jakýsi vnitřní strach z toho, že dopadne jako její matka a že její dítě bude vyrůstat také v tak neutěšeném rodinném prostředí jako ona a bude muset stejně jako ona nést následky po celý život.

Klaudie trpí úzkostnými stavy, které hraničí až s depresí. Trpí nedostatkem sebevědomí, sužují ji strachy různého původu, má agresivní pocity, které pramení z nedostatku sebeúcty a pocitu, že je milována. Žije v nesouladu sama se sebou a obtížně se integruje do společnosti. Ač při komunikaci s autoritami či cizími lidmi působí „zvláštním“ dojemem, chová se k nim mile a uctivě. Je u ní znát, že přestože na ni působilo několik výchovných stylů, nakonec si dokázala vybrat to podstatné a důležité a stal se z ní slušný člověk.

Vzhledem k jejím vnitřním stavům, jejichž hlavním zdrojem se ukazuje neuspokojivá rodinná situace po rozvodu rodičů, vidíme individuální psychologickou pomoc jako nezbytnou.

K. bychom navrhli, aby se zaměřila na své hudební nadání a na své další volnočasové aktivity, které posílí její sebedůvěru a které jí přinesou hezké prožitky.

Dále bychom doporučili otci, aby pomohl K. vyřešit situaci ve své nové rodině, aby se K. mohla veřejně stýkat se svou nevlastní sestrou, se kterou si rozumí a má ji velmi ráda, což je oboustranné. Situace, jaká nyní je, má negativní vliv nejen na K., ale také na její malou sestřičku. Celé rodině bychom navrhli vyhledat odbornou pomoc v poradně pro rodinu, kde by se naučili vzájemné komunikaci, která by byla přínosem pro všechny zúčastněné.

6.2 Případová studie č. 2

Monika

Rodinná anamnéza

Matka Moniky má 43 let, je vyučená, nyní pracuje pouze brigádně. Je potřetí rozvedená. S prvním manželem (53 let) má 4 děti, tři chlapce (28, 24 a 22 let- mentálně zaostalý, u porodu byl přiškrcen, trpí mozkovou dysfunkcí, bývá slovně agresivní. Chodil do speciální školy. Vyžaduje stálou péči, takže bydlí u matky.) a jednu dívku (Moniku- 20 let). S druhým mužem má dvě děti, chlapce (18 let) a dívku (16 let) a se třetím manželem jednoho chlapce (6 let).

S prvním mužem se rozvedla, protože od rodiny odešel, když byly M. dva měsíce. Ten občas volával synům, jednou za rok se s nimi scházel, ale M. ani nevolal ani se s ní nestýkal.

S druhým mužem žila v poměrně klidném manželství a byla šťastná, pomohl jí vychovat i 4 děti z jejího předchozího manželství. Když bylo M. 14 let, zamiloval se do své vlastní sestřenice a rodinu opustil. Nyní s ní má jedno dítě, které má zdravotní problémy.

Matka na tom byla po rozvodu špatně, výchovu a péči o děti dobře nezvládala, hodně doma křičela, byla agresivní. Potřetí se vdávala asi po dvou dalších letech. Manželem se stal kmotr jejich dětí. Manželství však trvalo pouhý měsíc a narodil se z něj chlapec.

Rodina se stěhovala z místa na místo. Vždy, když došlo k rozvodu, matka nechtěla setrávat v místě, které jí připomínalo jejího bývalého muže. Celkově se stěhovali asi 6x. Děti stále měnily školy, občas žili ve stísněných podmínkách.

Když bylo synovi z druhého manželství 18 let, přestěhoval se k otci a žije zde dosud. Dcera z druhého manželství s nástupem puberty začala být „problémová“, chtěla se odstěhovat k otci, a aby toho docílila, udala svou matku (podle M. neoprávněně) a docílila toho, že bylo doporučeno, aby se odstěhovala k otci. Po krátké době však matku odprosila a nastěhovala se k ní zpět. Studovala na odborném učilišti, ale otěhotněla a studium ukončila. Dítě čeká se spolužákem, který studium také ukončil.

Matka nyní žije s přítelem, který do rodiny dojíždí na víkendy a který má dvacetiletou dceru, která se bude v brzké době vdávat.

Anamnéza dítěte

Monice je 20 let. Když jí byly dva měsíce, otec opustil rodinu a v jejích dvou letech se matka podruhé vdala a měla další dvě děti. M. žila v přesvědčení, že otec i sourozenci jsou její vlastní. Byla velmi šťastná, že žije v hezké rodině. V deseti letech se dozvěděla pravdu a od té doby se necítí dobře. Cítila se podvedená, k nevlastnímu otci se začala chovat odtažitě, všímala si rozdílů, které dělal mezi „svými“ dětmi a nevlastními dětmi. Zhoršila se ve škole, přestala se postupně věnovat koníčkům. Jedinou radostí i útočištěm pro ni byla babička, které říká „mami“, protože cítí, jakoby to byla její maminka. S babičkou trávila všechny volné chvíle a to byly jediné chvíle, kdy se cítila opravdu šťastná. Babička dávala najevo jejímu nevlastnímu otci, že dělá rozdíly ve výchově „jeho“ dětí a těch „vyženěných“, takže občas docházelo k rozepři mezi ní a Moničiným nevlastním otcem. Po těchto rozepřích občas babička odvážela M. k sobě do domu, který byl vzdálený 150 km.

Ve škole se M. cítila uzavřená, odstrčená, záviděla svým kamarádkám „dokonalé“ rodiny a toužila v takové žít taky. V sedmé třídě základní školy se rodina M. odstěhovala do jiného města a M. začala navštěvovat novou školu. Obtížně navazovala kontakty, měla zde jen jednu kamarádku, která byla také velmi uzavřená. Po nějaké době začali M. spolužáci šikanovat. Slovně ji napadali a ničili jí věci.

Když bylo M. 14 let, její nevlastní otec rodinu opustil, což M. velmi těžce nesla. Od té doby pro ni situace doma byla ještě těžší. S matkou se stále hádala, nesouhlasila se způsobem jejího života a situace pro ni byla až neúnosná. V sedmé třídě absolvovala „modelingovou“ školu, což ji odpoutávalo od myšlenek na neutěšenou situaci doma a také ji to velmi bavilo. Následující rok se opět s rodinou přestěhovala do jiného města. Na střední škole neměla moc dobré výsledky, vzhledem k velkému počtu dětí neměla ani svůj pokoj a ani klid na učení.

Se sourozenci, se kterými měla dříve dobré vztahy si nerozumí, nejméně může vystát nejmladšího sourozence, který se narodil ze třetího manželství její matky.

Jediný, s kým stále tráví ráda čas, je postižený bratr. Toho vždy měla velmi ráda. Nyní si také rozumí s dvacetiletou dcerou přítele matky.

Současný stav: Monika studuje nástavbové studium, které hodlá příští rok zakončit maturitní zkouškou. Stále se věnuje modelingu, který ji velmi naplňuje a pomáhá jí i po finanční stránce. Dále si občas přivydělává v jednom ze supermarketů. Půl roku chodí s přítelem, který studuje vysokou školu a je s ním šťastná.

6.2.1 Analýza dat

M: *Já jsem do nějakých 10 let ani nevěděla, že není můj.*

M: *Tak když můj vlastní otec volal mamce domů a domlouval se kvůli alimentům nebo tak, tak jsem si všimla, že moji sourozenci, co si ho pamatují, ti tři přede mnou, tak že mu říkali do telefonu tati, pro mě to byl cizí pán, vůbec jsem o tom nevěděla, takhle jsem na to přišla.*

M: *On jim třeba zavolal jednou za rok... Ale mě nikdy nechtěl...*

M: *... spíš to bylo takové, že už jsem věděla, že jsem žila nějakým způsobem ve lži a že to není tak, jak jsem si myslela.*

Klíčovým momentem v životě Moniky bylo zjištění, že její otec není její biologický otec. Přestala důvěřovat svým blízkým a nebyla schopná se se skutečností dobře vyrovnat. Byla velmi zraněná, že jí její blízcí lhali.

Z: *No a myslíš si, že už jsi s tím srovnaná?*

M: *Ne.*

M: *To, že to byl víceméně člověk, se kterým jsem vyrůstala v domnění, že prostě je můj. A že prostě to takhle nebylo. A hotovo. A že nic prostě... ten kontakt už vůbec žádný.*

M: *Začala jsem pociťovat takové ty rozdíly mezi tím, že ti dva jeho vlastní jsou jeho a mezi mnou, že ta propast prostě je.*

M: *„... že jsem začala vnímat, jak to doopravdy je, prostě. Že on ty svoje děti... Člověk má vždycky ty svoje děti radši.“*

Zajímavé, jak přešla od nevlastního otce k obecnému názoru. Jakoby nechtěla ani tu větu, že měl ty „jeho“ děti radši než ji, vyslovit. Bolest je stále očividná.

Nejvíce vždy milovala svou babičku, u které bývala, kdykoli to bylo možné. Babička jí

po citové stránce nahrazovala matku. Po zjištění pravdy se M. doma očividně necítila dobře, matce a „otci“ už nedůvěřovala, takže babička byla její „záchranou“.

M: Já jsem byla prostě její malá princezna. První vnučka a to bylo prostě úžasné....

Z: Cos cítila, když odjíždělas za babičkou?

M: ... To je nepopsatelné... Úleva, natěšenost, prostě něco neskutečného. Jakoby dítě vezli do Disneylandu.

M: Tam jsem se cítila doma.

Druhý klíčový moment, který ji hodně ovlivnil v jejím životě pro ni byl ten, kdy od nich její nevlastní otec odešel. To ji i její matku „zlomilo“. M. ztratila zbytek vnitřní jistoty, mužskou autoritu a změnil se jí celý život.

M: Já jsem třeba do šesté třídy měla samé jedničky, já jsem se parádně učila, než se mamka podruhé rozvedla. A potom to šlo tak nějak...

M: „...člověk, kterého jsem brala jako svého otce, co dělal mi otce nějakých 12 let, tak najednou byl pryč.“

M: To jsem měla těch 14. A zeptala jsem se ho, jestli nás má ještě rád.

Z: Co Ti řekl?

M: Že jo. (pláč)

Z: A co k němu cítíš?

M: Nic.

Z: Nic k němu necítíš? Ani třeba nenávisť?

M: Trochu jo, za to, že tam ty lži byly... A za to že lhal, že nás má rád.

V době před rozvodem se rodiče hádali kvůli penězům. M. se bála. Ukazuje se, že se bála nevlastního otce docela často. Způsob jeho výchovy byl zřejmě velmi přísný, používal tělesné tresty.

M: Tak když jsem se třeba špatně učila nebo když jsem dostala trojku z němčiny nebo tak... Tak jsem dostala, on mě zbil, musela jsem se učit, dokud jsem to neuměla. Když mě třeba zkoušel, tak když jsem třeba 2 slovíčka neuměla, dal mi facku a poslal mě zpátky se učit.

M. se bála také o maminku, když viděla v jakých stavech se nachází po rozvodech. Pocity výčitek zřejmě pramení z neschopnosti si ve svém dětském věku vysvětlit reálně situaci, tak začala obviňovat sebe. A pravděpodobně i matka v situacích, kdy nezvládala nápor složité situace, vyřkla něco, co M. mohlo zasáhnout tak, že se začala vinit.

M: Hodně při těch situacích, když byly ty rozvody, když jsem viděla, co to s ní dělá, to bylo takové... Já jsem se v těch chvílích cítila, jako bych sobě dávala vinu, ale nevím proč. To nedokážu říct proč...Ale bylo to tak.

M: Než se podruhé rozvedla, tak mamka byla šťastná a potom prostě... Jako by jí přeskočilo... Úplně cvak...

M: Jenomže nejhorší je, že mamka si neuvědomovala, že to nebyl šok jenom pro ni a že to, co dělá a ty kroky v jejím životě, jak rozhoduje za nás, neovlivní jenom její život, ale nás všechny.

V době, kdy začaly problémy doma, se ani v kolektivu spolužáků necítila dobře, byla velmi tichá, držela se stranou a pak došlo i na šikanu.

M: Já jsem si připadala jiná než ostatní.

Z: V čem?

M: Tak nějak jako celkově, já nevím, já jsem si vždycky připadala taková odstrčená, taková jiná. Oni mě tam trošku šikanovali...

M: ...já jsem třikrát změnila základní školu kvůli tomu, že jsme se pořád stěhovali. Takže to bylo dost takové divoké. Do 6. třídy jsem chodila v J., do sedmé jsem chodila v N. a do 8. 9. jsem chodila v H.

M: ...a jak jsme se začali stěhovat a měnila jsem ty základky, tak jsem se přestala učit. A přestala jsem hrát na klávesy, přestala jsem tak nějak cokoli.

M: Já jsem měla nějaký psychický blok.

Z: V čem myslíš, že spočíval ten blok?

M: Nevím, možná jsem chtěla dát našim najevo, že prostě je to špatně.

M: To, jak se staví k životu. To, že vlastně máme zázemí, nemáme zázemí, máme, nemáme...

Nestabilita způsobená neustálou změnou místa bydlení, škol, kolektivů, přátel odstartovala nejen revoltu a vzpouru a snahu na sebe upozornit, ale byla také začátkem špatného vztahu M. a její matky. M. jí nemůže odpustit způsob, jak žije a že nebere ohled na děti.

M: To, že si udělala tolik dětí prostě, to, že se potřetí vdávala a přitom věděla, že to nikdy fungovat nebude, To, že si to poslední dítě udělala s někým, o kom věděla, že je tak trošku psychicky mimo, a prostě celkově asi nepřemýšlela o tom, že v životě není umění jen si udělat děti, ale taky že je důležité je zabezpečit. A ne že její povinnost končí 18. rokem.

M:...stěhování, měnění škol, braní toho zázemí, střídání partnerů... Nee. To je něco, co já bych svým dětem nikdy nemohla udělat. I kdybych věděla, že já se na tom místě budu trápit, tak bych věděla, že děcka budou mít jedno zázemí, jednu školu, na kterou budou chodit, stále kamarády a že to bude o něčem jiném. A nebudu jenom kvůli svému názoru dělat nějaké ukvapené názory a stěhovat se pořád pryč sem tam, aby to děcko z toho mělo trauma...

V době, kdy se maminka rozvedla s mužem, kterého M. považovala za svého otce, rozhodla se vyhledat otce biologického.

M: .... Mamka tvrdí, že prostě, že ji podváděl, bil a on tvrdí zase, všechno že byla vina babičky.

M: On pil. Hodně. A pil často...

M: Co vím, tak on se pořád vracel... Odcházel, vracel...

O biologickém otci toho očividně moc nevěděla. Maminka i babička nejsou schopny na něm vidět něco dobrého, což pro M. není moc dobré. Proto možná i svého otce chtěla poznat a sama ho vyhledala. Zřejmě to není jen touha vidět „svého otce“, ale možná taky odkryt něco dobrého v něm, protože ona je přece z obou rodičů a nechce mít pocit, že „půlka z ní je špatná“. Jistě měla touhu mít ve svém životě opět mužský vzor, někoho ke komu by vzhlížela a z koho by čerpala něco jiného než z matky.

M: ... on byl nadšený a já jsem byla zklamaná...Hrozně. Protože najednou jsem viděla člověka, který opustil svoje dítě. Já jsem v něm ani neviděla otce spíš jako někoho, kdo se vykašlal na svoje dítě. Jenom tak ho zahodil.

Z: A ptala ses ho na to proč?

M: on říkal, že mamka nechtěla, aby mě vidal. Ale já mu nevěřím.

Je velmi ovlivněná tím, co říkaly babička i matka.

Monika se od matčina rozvodu s jejím nevlastním otcem potýká nejen s problémy s matkou, ale také s různými strachy a úzkostmi.

M: ... *po všem tom, co jsem zažila i v rodině jsem malinko paranoidní.*

M: *Jinak bývám hodně ve stresu... Jenom si vzpomenu, že ta situace není ideální, tak takové to divné sevření... Takové to, že je vám z ničeho nic zle a nemůžete se soustředit na nic jiného jenom na to, jak vás to tam tlačí.*

M: ... *ale od té doby, co jsme začali mít ty rodinné problémy, tak jsem se začala strašně bát výšek, jako by to pro mě byla propast nebo já nevím...*

M: *A taky se bojím balónu... Já ho do ruky vezmu, ale jak na mě letí, tak mám hrozný strach.*

Z: *A co ti třeba odstartovává ty úzkosti, ten stres?*

M: *To, když si uvědomím, že bych mohla dopadnout jako moje matka.*

Velmi jasně si uvědomuje příčiny jejího trápení. Začala přemýšlet nad psychologickou pomocí.

M: *Já pochybuji, že to zvládnou sama.*

M: ... *Měla jsem chuť hodit si mašlu. Pak si říkám, že to musím vydržet a když to vydržím, tak po té škole už si zařídím život, jaký já budu chtít.*

Touha odpoutat se od rodiny a žít jinak. Pravděpodobně soudí, že když se odpoutá od rodiny, odpoutá se i od psychických problémů, které jí nyní sužují život.

M: *Já bych se chtěla hlavně odpoutat od těch blbých pocitů, co vás stahují dolů. To je asi jediné, co mě ve všem brzdí. Kvůli tomu mám i takovou poruchu soustředění...*

Z: *A myslíš, že je to protože mělas takové dětství, že to je ten důvod, že se tak nedobře cítíš?*

M: *Sto procentně.*

Z: *Chceš mít děti?*

M: *jednu dobu jsem si říkala, že ne, kvůli tomu kolik jich má mamka a jak to vypadá, ale teď si říkám, já nevím, to je takové váhavé. ...přivést děti do takového světa, kde člověk nikdy neví, jak skončí, jestli zůstane s partnerem nezůstane s partnerem a to dítě zažilo to,*

co jsem zažila já ve svém dětství a životě, tak si říkám, jestli bych tohle zrovna chtěla pro své dítě.. To asi ne...

Touha po dítěti je utlumena realitou, v jaké M. žila. Špatný příklad její matky ji velmi negativně ovlivnil.

6.2.2 Interpretace dat

Monika byla v dětství šťastným nadaným dítětem, byla první dcerou po třech synech a pro své prarodiče první vnučkou. Byla chytrá, nadaná hudebně a rodina ji v jejím nadání podporovala. Cítila se výjimečná a žila s pocitem, že má krásnou rodinu, ve které se cítí bezpečně a stabilně.

Klíčovým momentem, který navždy změnil její život, byla chvíle, kdy jí došlo, že je něco v její rodině jinak, než si do té doby myslela. Už nějakou dobu před tím, než jí matka sdělila pravdu o jejím nevlastním otci, jí byly divné některé věci, ale jako malé dítě samozřejmě spouště věcem nerozuměla, tak nad nimi vědomě nepřemýšlela. K pravdě ale postupně sama dozrála. Hluboce ji ranilo nejen to, že její otec není vlastně „její“, ale spíše to, že žila celou dobu ve lži a že její nejbližší dopustili, aby v té lži žila. Cítila se hrozně podvedená. Tím vznikla mezi ní a nevlastním otcem propast. A zřejmě se tehdy poničil i vztah k matce. Přestala oběma důvěřovat. Ztratila svou krásnou rodinu, „půdu pod nohama“, ideály. Ztratila sebevědomí, byla zakřiknutá, což se projevovalo i ve školním kolektivu, kde se cítila ostrčená a sama. Velmi krátce po tom, co se dozvěděla pravdu, onemocněla na zápal plic a měla blíže neurčené záchvaty. Mohlo by to mít souvislost s trápením, které prožívala, šok byl příliš velký a pocit zrady silný. V pubertě pak začala trpět na migrény.

Rozhovor postupně odkrývá život v rodině a ukazuje nám, že nebylo vše tak „ideální“, jak by se mohlo zdát. Nevlastní otec byl pro M. a asi nejen pro ni velká autorita. Usuzujeme tak z toho, že M. zmiňuje, že se nevlastního otce občas bála a že by si nedovolila se s ním hádat či mu odporovat. Kvůli učení ji občas i fyzicky trestal a stejný způsob výchovy uplatňoval i na ostatní děti. M. však zmiňuje, že vlastně vždy cítila, že k „jeho“ dětem se chová lépe. Jako dosti zvláštní se nám jeví fakt, že M. trávila většinu dětství u své babičky a že jí dokonce říkala „mami“. Zřejmě už i v tom raném dětství, které M. považovala za krásné, byly v rodině nějaké vážnější problémy, které tento fakt způsobily. M. nastiňuje časté neshody babičky a jejího nevlastního otce. Dalším důvodem Moničina

upřednostňování babičky před vlastní matkou je zřejmě neschopnost matky dávat dítěti pocit, že je milováno. Zřejmě je to nad rámec jejích schopností či při velkém počtu dětí, které matka M. má, je to zřejmě i nad její síly. Jak se později v rozhovoru odkrývá, matka si vždy jde za svým a není moc schopna se ohlížet na druhé. Babička Monice svou láskou a vlídností dodávala potřebnou stabilitu a lásku, a zřejmě i ostatní lidské hodnoty, které u matky nenacházela. Proto se u babičky cítila víc doma než u své matky. V těžkých chvílích se M. vždy obracela a stále obrací k babičce.

Druhý klíčový moment, který způsobil Monice opět ztrátu „půdy pod nohama“, pro ni byl ten, kdy její nevlastní otec odešel od rodiny. Ztratila autoritu, mužský vzor, který tolik ve svém věku potřebovala. M. se poté velmi zhoršila i ve škole. Situace doma byla neúnosná, matka nezvládala stres po odchodu manžela ani výchovu tolika dětí. Byla velmi agresivní a pořád jen křičela. M. trpěla proměnou matky, bála se o ni, cítila výčitky, kterým nerozuměla a přestávala si s ní rozumět. Potřebovala oporu, protože i ona se velmi trápila odchodem nevlastního otce. V matce ji však nenašla, ona se věnovala se jen své bolesti a řešila to hledáním dalšího partnera, který jí pomůže a stane se jí oporou. M. to však nenesla dobře, protože matčiny známosti a vdavky přinášely jen další zklamání, další děti a čím dál větší matčinu agresi. A také neustálé stěhování z místa na místo, měnění škol a kamarádů. M. matce velmi zazlívala problémy, které svými neuváženými kroky způsobuje svým dětem. Od té doby se stále jen hádaly a tato situace trvá doteď.

Přestože M. mívala hezké vztahy se sourozenci (nejblíže měla k postiženému bratrovi), při velkém počtu dětí neměla možnost mít kousek místa pro sebe a své soukromí. To jí způsobovalo nemalé problémy ve škole, kdy nedostatek klidu na učení se projevil na špatném prospěchu Moniky. Jednou musela dokonce opakovat ročník. M. touží co nejdříve domov opustit a postavit se na vlastní nohy. Chce pryč od toho všeho, vnitřně matce vyčítá to, že může za její těžké dětství, myslí si, že to všechno měla udělat jinak. Život její matky je pro ni odstrašující případ. Nikdy by nechtěla svým dětem tak ubližovat, ale zároveň se bojí, že by mohla chyby své matky opakovat. Je u ní tedy i utlumena touha stát se matkou. Přestože M. žila v tak neuspokojivém prostředí, navenek to nedává znát. Se spolužáky vychází dobře. Má příjemné vystupování, je velmi slušná a k autoritám se chová s úctou, takže je vidět, že má v sobě uloženy hodnoty, které jsou obecně považovány za nejdůležitější. Jistě ji pozitivně ovlivnila její babička a také je zde patrná snaha být úplně jiná než matka, což znamená být citlivá, vnímavá a uctívá ke svému okolí. Někdy se chová excentricky a slovně na sebe upozorňuje, jakoby tím říkala: „Já jsem tady taky“, což opět koresponduje s jejím životem v dětství a dospívání. Problémem však zůstává její

psychika, která je odrazem všech trápení, které si M. musela prožít. Cítí, že potřebuje psychologickou pomoc.

Monika trpí nízkým sebevědomím, úzkostnými stavy, ojediněle se objevily i myšlenky na sebevraždu. Velmi často podléhá stresu, což se negativně odráží v jejím zdravotním stavu. Trpí migrénami. Pro zlepšení jejího zdravotního stavu bude nutná práce s psychologem, který v ní mimo jiné objeví její vlastní vnitřní zdroje, které posílí její sebedůvěru, aby nemusela volit „útek“ od nepříjemných situací, které jí v životě potkají.

Za důležité považujeme vytvoření okruhu přátel, kteří M. budou podporovat a pozitivně motivovat v jejím životě a taktéž setrvání u volnočasových aktivit, které jí také mohou do jejího života vnést hezké prožitky a pomáhat jí budovat vnitřní stabilitu.

6.3 Případová studie č. 3

Tamara, 20let

Rodinná anamnéza

Matka (51 let) pracovala jako pošťačka, nyní nepracuje, protože se asi 3 roky léčí s vážnou nemocí. Když jí bylo 17 let, otěhotněla, v 18ti letech porodila Tamařinu sestru (nyní 33 let), vdala se a vzápětí se rozvedla. Po několika dalších vztazích s muži se seznámila s Tamařiným otcem, ženatým mužem a otcem dvou dětí a z tohoto vztahu se narodila Tamara. Otec je uveden v jejím rodném listě a platil celou dobu výživné. S Tamarou se ale nikdy nebavil, přestože se potkávají. Jeho žena o Tamaře ví. Matka Tamary byla vždy velmi přísná až nepřátelská. Tamařina sestra matce pomáhala s výchovou Tamary do jejích 5 let, protože matka musela hodně pracovat, aby rodinu uživila. Dcerám celý život vyčítala, že je má „na krku“ a že musí kvůli nim „dřít“. Když bylo Tamařině sestře 17 let, odešla bydlet k babičce a několik let se s matkou neviděla. Následkem odchodu trpěla i Tamara, která od té doby nesměla babičku ani sestru navštěvovat. Matka se se svou prvorozenou dcerou usmířila před 8 lety po narození vnuka, kterého si hodně užívá. Má ale problémy s alkoholem, které se zhoršily poté, co onemocněla. Nyní žije sama, protože se od ní Tamara, které neustále matka vyhrožovala, že ji vyhodí z domu, odstěhovala. Nyní žije s přítelem na ubytovně.

Anamnéza dítěte

Tamara se narodila jako druhé dítě, má jednu nevlastní sestru, se kterou má společnou matku a dále má dva nevlastní sourozence z otcovy strany. Její otec na ni platil alimenty, ale nikdy s ní nemluvil, ač se často potkávají. Tamara chodila na první stupeň základní školy ve vesnici, kde prožila celý svůj život, na druhý stupeň pak dojížděla do vedlejší vesnice. Tam se obtížně zapojovala do kolektivu. Od mala sportovala, 10 let se věnovala

aerobicu, pak trénovala děti, hrála tenis, fotbal, docházela do kroužku Dobrovolný hasič. Učila se průměrně. Na střední škole byla zpočátku kolektivem přijata dobře, ale postupem času přátele ve třídě ztrácela. Občas měla problémy v komunikaci s učiteli, protože byla velmi přímá až hubatá. Občas nedodržela stanovené termíny, čímž byla „trnem v oku“ spolužákům, kteří vše plnili ve správnou dobu a měli pocit, že ona nemusí. Tamařin nesprávný přístup ke studiu se zúročil ve 4. ročníku, kdy nebyla hodnocena z jednoho předmětu, tím pádem nemohla konat maturitní zkoušku v řádném termínu. Zkoušku v náhradním termínu zvládla dobře. Tereza je velmi přímá, občas se díky tomuto povahovému rysu dostává do konfliktů, někdy je hubatá a vulgární, ale je empatická, loajální, samostatná a připravena pomoci člověku v nouzi.

Současný stav: Tamara žije dále s přítelem na ubytovně, pracuje, má přátele a cítí se docela dobře. S matkou se nestýká a ani o ní nic neví.

6.3.1 Analýza dat

T: *Mamčina kolegyně, ta měla manžela a my jsme se stýkali v podstatě denně. Oni spolu jezdili do práce a ten strýc byl pro mě v podstatě jak kdyby ta chlapská autorita.*

Nepřipouštěla si, že jí otec chybí.

T: *Mamka jako správněj diktátor zastoupila obě strany.*

T: *Ona je tvrdohlavá, jde si tvrdě za svým.*

T: *Mamka měla vždycky pravdu a když se ukázalo, že ne, tak byla ještě uražená.*

T: *Já jsem se vždycky snažila všechno dělat nejlíp, ona vždycky přišla a našla na tom nějakou chybu. takže já jsem časem už ztratila tu chuť něco prostě změnit.*

T: *Už od 13 jsem chodila na brigády, abych si něco přivydělala, mamka pořád že musí dřít, takové že hrála na city, aby mě to mrzelo.*

Pořád slyšela jen výčitky.

To, kdo je Tamařin otec, věděla prý celá vesnice. Tamaře ukázala jejího otce kamarádka asi ve 13 letech.

T: *Dozvěděla jsem se to tak ve 12 ve 13 a strašně jsem za to dostala, když jsem se na to ptala.*

T: *Řekla jsem to mamce, ta se se mnou o tom vůbec nebavila, to mi bylo 13, chtěla jsem vidět rodnej list, v ten moment jsem dostala po čuni a rodnej list jsem nedostala. Já ho mám tam vedeného kvůli alimentům.*

Tělesný trest, žádné vysvětlení, žádné pochopení ani podpora v tak důležitou chvíli.

S otcem se nestýká, potkává ho však a zdraví se, ale jako cizí lidé.

T: Když se potkáme, já mu řeknu dobrý den, on Ahoj, nikdy jsme se nebavili. Myslím, že by někdy chtěl, ale já už mám takový odpor...

T: Jeho manželka se na mě dívá skrz prsty odjakživa a jeho dvě děti, ona má starší dceru K. 36 a syna L. 34, oni máti nemohli nic říct, mě brali jako takovou zradu, K. se přes to nepřenesla, ale L. mě teď bere jako sestru. Otec má ještě další asi dvě děti. Já jsem jediná přiznaná.

Pyká za hříchy svých rodičů. Díky nevlastnímu bratru L. však z toho není až tak nešťastná.

Matka měla spoustu partnerů, přičemž jen jeden utkvěl Tamaře v hlavě. Ten k nim jezdil asi půl roku a vždycky přivezl „plyšáka“. Byla ale ženatý a tak vztah skončil. Tamaře bylo po něm tehdy smutno. Nikdo z nich se ale na výchově Tamary nepodílel, matka vše zvládla sama. A velmi často při výchově používala vulgární slova a tělesné tresty.

T: Já jsem se pořád mamky ptala, když už k nám nejezdil, kdy přijede a mamka pořád: ‚Nech toho!‘

Chování maminky jí dělalo problémy i mezi kamarády, styděla se za ni. Mívala pocity méněcennosti i z toho, jak musela chodit oblékaná.

T: ...jsem ještě v 6 třídě chodila s čepicou na tkaničky., jakože ze šňůrkama, takový ty pletený vesty hnusný.

T: Já jsem se vlastně až do 9. třídy nesměla malovat do školy vůbec, myslím, že mně to nijak neublížilo teda. Jako někdy mi to vadilo, když jsme se třeba fotili..

T: Já jsem se vždycky snažila všechno dělat nejlíp, ona vždycky přišla a našla na tom nějakou chybu. Takže já jsem časem už ztratila tu chuť něco prostě změnit.

T: ...mně dělávala scény před kamarádama. Když se jí třeba někdo nelíbil. Ona mě vylískala a odtáhla mně dom.

T: Hodně mě to mrzí, že jsem byla takovej nechtěnej parchant. Mezi děčkama to taky udělalo svoje. Oni se se mnou nechtěli bavit, protože ju znali a nechtěli se mnou být, aby je nešla dořvat.

T: Pro mě bylo vždycky stresující to září, když celý měsíc všichni řešili, kde všude byli na dovolené, na výletech.

Chyběla jí rodina, se kterou by prožívala obyčejné zážitky. S matkou to nešlo.

Matka se nikdy nechovala láskyplně, nikdy Tamaru neobejmula, nepohladila, neříkala vlídná slova, která by Tamaru pohladila po duši. Téměř se jí nedotýkala. Tamara se díky tomu stala „tvrdou“, také moc neumí dávat najevo své city.

T: *My jsme se nikdy spolu nebavily, ani žádné svěřování.*

T: *Jenom, když jsem mívala dlouhé vlasy, tak mě každý ráno česávala. To bylo potřeba dát do culíku.*

T: *Já jsem ju vždycky brala jako člověka se kterým bydlím, který mě porodil, vychoval...*

Ani slovo o nejbližším, nejmilejším člověku.

Cit jí dávala nejdříve její sestra a pak již zmíněná matčina kolegyně, která pro ni v dětství byla nejmilejším člověkem.

T: *Pamatuju si vždycky, že když jsme tam přišli, tak já jsem vždycky měla ráda, jak mě teta škrabká na zádech... Jsem si vedle ní sedla, lehla jsem si a ona mě škrabkala.*

Touha po lidském doteku byla jistě velmi silná, proto si vybavuje právě tento okamžik.

Přestože se matka s Tamarou téměř nikdy normálně nebavila, spíš jen dávala příkazy a zákazy, přesto má Tamara informace o tom, co bylo před jejím narozením. Ví, že matka nešla na potrat, protože tehdy na to neměla peníze. Takové zjištění také může narušit vnímání sebe sama a také může vyvolat pocity výčitek.

Z: *Cítila ses doma bezpečně?*

T: *Až vlastně po tom, co mamka onemocněla, tak se přestěhovala do obýváku, takže já jsem měla svůj pokoj, kde jsem zavřela dveře a byla to taková moje oáza klidu.*

Zde je zajímavé, jak chápe slovo „bezpečně“. Jakoby bezpečí znamenalo pryč od matky.

To „pravé“ bezpečí pak našla u staršího muže.

T: *Byl o 11 let starší než já, chodili jsme spolu až do prváku. On dělal aj kulturistiku, takže takový ten pocit bezpečí. Potom až začaly vyplývat ty jisté okolnosti...*

Matka jí zakazovala se s ním stýkat. Zřejmě byl také ženatý, ale to se pouze dohadujeme.

Přesto, jak se matka k Tamaře chová nehezky a nadměrně přísně, Tamara k ní má velmi silnou vazbu, ve své tvrdosti se odvolává na dobré vychování, ale jak se ukazuje později, má k ní jako dcera silné pouto i citové.

T: *Já nevím, já su prostě tak vychovaná, že ikdyž ten člověk provede cokoliv, pořád je to moje maminka a maminku prostě člověk musí mít rád. Ať udělá cokoliv.*

T: *Mě ničilo, když jsem byla třeba doma 2 dny zavřená.*

Únikem od matky byl sport. Potom také zřejmě cokoli, co ji oddalovalo od příjezdu domů..

T: *Na druhém stupni jsem se zdržovala na obědě, abych jela až další hodinu později a z té*

střední už jsem to oddalovala na poslední autobus, který jel. Než teda začala být mamka nemocná.

T: Vždycky jsem říkala že nechci děti, možná proto, že jsem si pro mamku připadala jako přítěž... Ségra si říkala to samý a teď má dítě a chtějí druhý. Myslím, že až to přijde a budu si říkat fajn, budu mít miminko, tak se to asi někde sepne...

T: Já mám taky ráda děti, dokážu si s něma hrát, komunikovat, ale zatím nedokážu říct, že bych měla vlastní dítě. Pro mě je to velká zodpovědnost.

T: Mě vysilovalo období, kdy mamka byla nemocná a hrozně mi to vyčítala. Když jsem viděla, jak mamka leží a nemůže nic udělat. Já bych asi nechtěla zažít to, že bych se o ty děti nemohla postarat. Že by hrozilo to, že se mi něco stane...

Obavy ze selhání, strach z opakování matčiných chyb, to, že její dítě by mohlo prožívat takovou bolest, to vše u ní tlumí touhu po dítěti.

T: Pro mě bylo šílené, když jsem viděla, jak leží a nemůže. Bylo mi jí líto, i když jsem věděla, co udělala, je to prostě moje maminka, ale samozřejmě to, že mi říkala, že za to můžu já, je šílený.

Zde je vidět, jak se v ní mísí láska i nenávisť. Křivda, kterou není schopna zpracovat.

T: Mně spíš vadilo, že mi to říká, ale necítila jsem to tak.

Možná to tak skutečně necítila, ale spíš si to jen nepřipouštěla, protože ustavičné obviňování v ní jistě zanechalo stopy. Nebo možná už byla vůči výčítkám „imunní

T: Že se budu moct postarat sama o sebe a nebudu nikomu viset na krku. Abych byla dospělá a abych aj té rodině pomohla, abych mohla začít přispívat, abych jenom pořád nevyváděla. Abych byla soběstačná.

V přání být co nejrychleji dospělá je patrné, jak moc je ovlivněna výčítkami matky.

T: Těším se na to, že máti prostě uvidí, že se bez ní obejdu. Že jí chci dokázat, že jí nemusím viset na krku a že se bez ní obejdu. Že jsem si dokázala zařídit život bez ní?

T: Mě ta práce strašně baví, protože když pracuju, tak nemyslím na nic jinýho. Vyplňuje mi to takový prázdno.

Je velmi pozitivní, že si vždy najde nějaký způsob, jak se odpoutat od starostí, dříve to byl výše zmíněný sport, nyní práce.

T: Mě ta práce strašně baví, protože když pracuju, tak nemyslím na nic jinýho. Vyplňuje mi

to takový prázdno.

Z: Co by bylo jinak, kdybys měla celou rodinu?

T: Ted' bych možná byla na vysoké, asi by celkově víc času trávit s rodinou, neutíkala bych tak.

T: Každopádně, až budu mít miminko, tak bych to chtěla nějak zkusit, abych nedělala to, co ona mně, že mi odepřela tu babičku s dědečkem a ségru.

Touha po tom, aby vše bylo tak, jak má být, touha odpustit a nedělat stejné chyby, kterými budou ostatní trpět.

6.3.2 Interpretace dat

Hlubkový rozhovor nám poskytl informace, které nám ještě více objasňují T. případ a doplňují nám její i rodinou anamnézu.

Už počátek života Tamary byl poznamenán tím, že matka, která ji zplodila s ženatým mužem, otcem dvou dětí, se rozhodovala, jestli si dítě nechá nebo půjde na přerušeni těhotenství. Tehdy však neměla na přerušeni peníze, rozhodla se tedy, že si dítě nechá.

Přestože Tamara vyrůstala pouze s matkou a do svých pěti let s nevlastní sestrou, absenci otce příliš nevnímala, když byla malá. Její matka měla kolegyni, která měla manžela, a protože se všichni často stýkali, Tamara tohoto muže brala jako mužskou autoritu, která jí vyplnila chybějící „článek“ v rodině. Kromě toho se v rodině pořád objevovali nějací „strejdové“, z nichž si nejvíce pamatuje jednoho topenáře, který jí nosil plyšáky. Podle jejich slov se jí poté, co k nim přestal jezdit, po něm stýskalo. Je zřejmé, že se jí líbil pocit, který jí dala ucelená rodina.

Matka o otci Tamary nikdy nemluvila. To, kdo je její otec se dozvěděla od kamarádky ve třinácti letech. Znají se, potkávají se, ale chovají se k sobě jako cizí lidé. Ani jeden nemá odvahu navázat nějaký kontakt. Jeho rodina o Tamaře ví, jeho manželka i dcera ji nemají rády a pomlouvají ji, ale jeho syn se k Tamaře „hlásí“. Tamara cítí trochu křivdu, protože za tu situaci nemůže.

Život s matkou byl velmi těžký, Tamara musela od mala hodně pracovat, dělala i typicky mužské práce, ale matka stále nebylas něčím spokojená. Matka byla velmi přísná až nepřátelská, často Tereze nadávala, trestala ji a používala i fyzické tresty. Vyčítala jí, že ji má „na krku“. Nedokázala Tamaře poskytnout zázemí, ve kterém by se T. cítila milována.

Nehladila ji, neobjímala, téměř se jí nedotýkala, neměla pro ni vřelá slova. Jedinou chvílí, kterou si Tamara vybavuje, kdy se jí matka dotýkala, bylo při česání dlouhých vlasů. Cit jí nahrazovala její o 12 let starší nevlastní sestra, která ji pomáhala vychovávat. Když bylo Tamaře 5 let, její matka přistihla Tamařinu sestru, jak s kamarády zkouší kouřit „trávu“ a když sestře pak bylo špatně, nechala ji odvézt do nemocnice a pak ji nechala umístit do diagnostického ústavu. Po několika měsících se vrátila, sbalila si své věci a odstěhovala se k babičce. Od té doby se matka s babičkou nebavila a zakázala i Tamaře babičku navštěvovat. Tamara svou sestru i babičku viděla až za půl roku na pohřbu dědečka. Na dědečka vzpomíná velmi ráda, přestože byl také velmi prudký, byl to takový „tmelící prvek“ rodiny. Když se Tamařina sestra vdala a narodilo se jí dítě, rozhodla se, že půjde za matkou a ukáže jí syna. Nyní mají dobré vztahy a matka má svého vnoučka velmi ráda. Po odchodu sestry jí cit vynahrazovala matčina kolegyně, která ji měla velmi ráda a byla k ní laskavá.

Neustálá kritika Tamařina chování v ní postupně budovala pocit, že nic neumí, že je líná a že je jen na obtíž. Tamara se snažila být doma co nejméně, hodně tedy sportovala, což jí nejen umožňovalo odchody z domu, ale sportem se hlavně psychicky odreažovala od trápení, která zažívala doma. Despotické a panovačné chování Tamary narušovalo její přátelské vztahy i první lásky. Matka Tamaře zakazoval přátelit se s někým, kdo podle ní nebyl „dost dobrý“, neváhala ji slovně napadat či fyzicky trestat před kamarády, za což se Tamara velmi styděla a velmi svou matku odsuzovala. Ve škole se zpočátku cítila dobře ale na druhém stupni, kdy jezdila do školy do jiné vesnice, byla zakřiknutější a měla pocit, že se nechce nikomu vnucovat. Na střední škole byla její pozice v kolektivu zpočátku dobrá, posléze se však začala projevovat její přímá povaha, která přinášela konfliktní situace. Také její občasná nedisciplinovanost a nedodržování stanovených termínů ji uváděly do konfrontace nejen s učiteli, ke kterým se občas chovala velmi žoviálně až drze, ale také právě se spolužáky, kteří nemohli vystát to, jak jí vše „prochází“. Na druhou stranu je ale loajální, samostatná, dobrosrdečná a připravena kdykoli pomoci. Přes svou hubatost je znát, že má dobré vychování.

Konflikty s matkou pokračovaly celou střední školu, matka jí několikrát vyhrožovala, že ji vyhodí z domu, dokonce jí ve čtvrtém ročníku zakázala účastnit se „Posledního zvonění“. Od té doby, co je vážně nemocná, se zhoršil i její problém s alkoholem, takže je velmi těžké s ní jednat. Před půl rokem se Tamara rozhodla od matky odstěhovat a začala bydlet se svým přítelem na ubytovně, což se neobešlo bez dramatických scén. Necítí vinu, ale cítí křivdu za to, jak se k ní matka chovala a zároveň je očividné, jak pořád touží matce

dokázat, že je dobrá a že se dokáže o sebe postarat. V budoucnu by chtěla udělat to samé, co její sestra, tudíž až bude mít jednou dítě, chce ho matce přinést ukázat. Zatím se však na roli matky necítí. Mateřský cit je u ní potlačen, protože sama jej nezažila.

Tamara je silná osobnost, je samostatná a má velkou schopnost vypořádat se s těžkostmi sama. Netrpí žádnými zjevnými psychickými problémy jako jsou úzkosti či zvýšený stres. Ze svých trápení se dokáže vyplakat a vždy si najde něco, co ji odpoutá od problému. Hodně jí pomáhá sport, práce i stálý vztah. Křivda a nehezké chování matky vůči ní je však u ní silně zakořeněno, což by jí mohlo časem nějaké psychické problémy přivodit. Do budoucna bychom jí radili konzultaci s psychologem, jak komunikovat s matkou, aby se situace v rodině zlepšila a aby i ona sama mohla být šťastnější.

ZÁVĚR

Cílem diplomové bylo zjistit, jak se dítě vyrůstající v disharmonickém prostředí rodiny cítí tímto prostředím ovlivněno, jaký má dopad na vnímání sebe sama a na jeho socializaci do společnosti.

Teoretická část obsahuje tři hlavní kapitoly. První se zabývá teoretickými východisky, popisuje rodičovské a dětské potřeby, popisuje hlavní problémy dětí a rodičů a poukazuje na vliv stabilního rodinného prostředí na zdravý vývoj osobnosti. Na první kapitolu navazuje kapitola druhá, která vzhledem k výzkumnému problému zpracovává problematiku disharmonického prostředí ve vztahu k dítěti. Pojmenováváme zde typy prostředí, která způsobují disharmonii v dítěti, sledujeme nejčastější výchovné problémy a dáváme prostor otázce potřeby stabilizace a socializace dětí do rodiny a společnosti. Třetí kapitola pak už jen završuje problematiku disharmonického prostředí nabídnutím forem pomoci dětem v jejich tíživé situaci. Zde uvádíme důležitost pomoci rodiny a přátel, státní a nestátní formy pomoci.

Výzkumné šetření spočívalo v kvalitativním výzkumu, který byl zaměřen na vliv disharmonického prostředí, ve kterém dítě vyrůstá na dítě ve všech jeho sférách života. Pro výzkum byly vybrány tři mé žákyně, přičemž dvě z nich již v loňském roce odmaturovaly. Z osobní zkušenosti s nimi, z pozorování, které doprovází mou učitelskou praxi a z hloubkového rozhovoru, který byl veden u nás doma, jsme získali data, která popisujeme v praktické části bakalářské práce. Rozhovor byl realizován pomocí techniky polostrukturovaného rozhovoru, který byl rozdělen do tří okruhů. V těchto okruzích byly rozebírány otázky ohledně jejich dětství, dospívání a současné situace. Otázky byly zaměřeny částečně na fakta, ale převážná část rozhovoru spočívala v popisování jejich pocitů. Hovořili jsme o pocitu bezpečí domova, o nejdůležitějším člověku v jejich dětství, o lásce v rodině, problémech v komunikaci, o obviňování rodičů, strachu či sebedůvěře. Rozhovory doprovázely vzpomínky, které mohly být s odstupem času vzdáleny realitě, ale pro nás bylo důležité, jaké „stopy“ v nich zanechaly a jak se tato skutečnost odráží v jejich současné situaci. Ve všech případech nastala jedna situace, kdy se při vybavení určité vzpomínky dívky rozplakaly.

U všech tří dívek je patrná nesrovnanost s prostředím, ve které prožívaly své dětství. Všechny tři viní své rodiče za to, že jim nedopřáli žít v harmonii a souladu. A všechny pociťují důsledky neradostného dětství doteď. Každá z dívek cítí, že kdyby prožily šťastné dětství, nemusely se v mnoha ohledech v životě trápit. Za nejzávažnější považujeme fakt,

že u všech třech dívek je vlivem špatných příkladů a bolesti, kterou musely prožívat, potlačen mateřský cit, či touha po založení rodiny. Je zřejmé, že špatná zkušenost způsobuje obavy z toho, že by jejich děti jednou mohly zažívat to samé.

Nejlépe ze všech se s důsledky dětství prožitého v disharmonickém rodinném prostředí srovnává Tamara. Předpokládáme, že tomu tak je, protože na rozdíl od Klaudie a Moniky, které zažily odchod otce od rodiny, ona žila od malička jen s maminkou, tudíž klíčový moment odchodu a šoku z nové bolestné situace nezažila. Předpokládáme, že i její láska ke sportu a k pohybu vůbec jí velmi pomáhala odpoutat se od složité situace doma. Už odmala musela zastávat roli otce, hodně pracovala a od matky „sklízela“ jen nadávky, který v ní způsobily pocity méněcennosti. Trpěla nedostatkem lásky a vřelosti ze strany matky, který si uvědomuje až nyní v dospělosti. Způsob komunikace matky s ní ovlivnil způsob komunikace Tamary s autoritami. Je velmi žoviální až drzá. Je pracovitá, ale není disciplinovaná. Když může uniknout nějaké povinnosti, tak to udělá. Má však smysl pro spravedlnost, a je připravena pomoci, když je někdo v nouzi.

Klaudie je slušná, k autoritám se chová s úctou, ale špatně se zařazuje do kolektivu, nevěří si, není schopná vyjádřit svůj názor. V práci se jí moc nedaří, je pomalá, zasněná, zdá se, jakoby nebyla moc schopná fungovat v běžném reálném životě. Cítí vnitřní agresi, kterou tu a tam uvolní při komunikaci s blízkými, což v ní posléze vyvolává výčitky svědomí. Trpí bolestmi psychosomatického původu, úzkostmi a strachy, přičemž jeden z nejzávažnějších se jeví výše zmíněný strach být matkou. Jako největší hodnotu udává bezpodmínečnou lásku.

Moničin příběh je dosti zamotaný, jejím životem díky matce procházeli různí „strejdové“, někteří z nich se na nějakou dobu stali partnery či manžely její matky a Monice přibývali další a další sourozenci. Stěhovali se z místa na místo, Monika musela měnit školy i přátele, což vyústilo až v nenávisť matky, kterou Monika vidí jako příčinu jejího celoživotního trápení. Monika je stejně jako Klaudie velmi uctívá, slušná k autoritám, a přestože v období puberty vykazovala podobná trápení spojená s neschopností zařadit se do kolektivu jako Klaudie, nyní se zdá, že se do společnosti integruje snáze. Hodně jí v tom zřejmě pomáhá vzhled, který byl podle jejích slov jednou z mála věcí, která ji „držela nad vodou“ v nejtěžších chvílích. Je pracovitá a zodpovědná. Objevují se u ní také problémy psychosomatického rázu, a protože někdy své psychické stavy nezvládá, už nějakou dobu přemýšlí o tom, že navštíví psychologa.

U Klaudie i Moniky vidíme psychologickou pomoc jako nezbytnou. Všem třem dívkám bychom doporučili zaměřit se na vytvoření okruhu přátel, kteří jim poskytnou podporu

v jejich životě a pomohou jim obnovit sniženou sebeúctu. Totéž platí i o volnočasových aktivitách a koníčcích, které jim mohou vnést do života příjemné zážitky, nové přátele a mohou být dalším zdrojem potřebné vnitřní stability.

Zdá se, že ač dívky mají různé problémy, jejichž původ vidíme v neuspokojivém výchovném prostředí, si ve svých těžkostech dokázaly najít svou cestu a staly se z nich mladé ženy, které jsou si vědomé hodnot jako je láska, pokora, úcta či pracovitost a s většími či menšími úspěchy se snaží správně žít. K tomu jim hodně pomáhá jejich inteligence i morální hodnoty, které si vytvořily ať už následkem nelehkého dětství v touze „být lepší“ a prožít hodnotnější život, či se nechaly ovlivnit pozitivními příklady ze svého okolí.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila vzhledem k tomu, že pracuji jako učitelka na střední škole a mám tudíž možnost pozorovat, jak rodinné prostředí ovlivňuje chování, vystupování, hodnoty žáků, které uznávají, názory, které vyjadřují a samozřejmě i školní výsledky. A protože i mě samotnou postihla bolestná rozvodová zkušenost a mám tak možnost „zblízka“ pozorovat různé projevy či proměny u sebe a hlavně u svých dětí. Bakalářská práce je tedy vyústěním mého lidského i profesního zájmu o děti, radosti s nimi být a pracovat. Je také snahou o pochopení jejich nitra za účelem najít pro ně nejvhodnější zdroj pomoci, který by jim usnadnil jejich nynější složitou životní situaci a také posílil jejich vnitřní stabilitu, aby se v budoucnu co nejlépe zařadili do společnosti.

Navázali jsme tak na množství průzkumů, které dokazují souvislost mezi disharmonickým výchovným prostředím rodiny a vnitřní nestabilitou člověka a následnou neschopností integrace do společnosti. Chtěli jsme poukázat na potřebu dětí prožít dětství v prostředí, které bude vlídné a podnětné, aby z dětí mohli vyrůst dospělí lidé, kteří budou vnitřně stabilní a sebejistí. Na druhou stranu náš zájem byl zaměřen právě na lidi, kteří způsobují rozvraty rodin či berou výchovu dětí na lehkou váhu. Chtěli jsme poukázat na to, že tato skutečnost připravuje děti o krásu a bezstarostnost dětství a negativně ovlivňuje celý jejich život.

Potřeba vychovat vnitřně stabilní, vyzrálé a zdravě sebejisté lidi, kteří se zařadí do společnosti, budou zakládat pevné životní svazky a vychovávat děti, které se budou cítit svými rodiči milovány, je nezbytná.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKALÁŘ, Eduard a kolektiv autorů. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

BAKOŠOVÁ, Zlatica. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: FFUK, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.

BAŠTECKÁ Bohumila a kolektiv. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4195-6.

BECHYŇOVÁ, Věra, KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.

BERG, Insoo Kim. *Posílení rodiny*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0500-5.

CLEESE, John, SKYNNER, Robin. *Rodina a jak v ní zůstat naživu*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-281-5

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 80-85866-15-3.

FRIEL, John, FRIEL, Lind. *Sedm největších rodičovských omylů*. Praha: Portál 2014. ISBN 978-80-262-0596-8.

KAST- ZAHN, Annette. *Jak společně s dětmi zvládat výchovné krize*. Brno: Computer Press, a. s., 2007. ISBN: 978-80-251-1557-2.

LANIADO, Nessia. *Máte neklidné dítě?* Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-868-6.

MÁDROVÁ, Eva. *Zkuste být dítětem*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-229-7.

MARVÁNOVÁ- VARGOVÁ, Branislava, POKORNÁ, Dana, TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-272-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha 1: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, n. p., 1989. Praha: H and H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada, 2002. ISBN80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Přestali jste být manželi, ale zůstáváte rodiči*. Praha: H and H, 1992. ISBN 80-85467-53-4.

MATOUŠEK, Oldřich. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-121-5.

MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-2625-0371-1.

NOVÁK, Tomáš. *Manželské a rodinné poradenství*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1316-0.

NOVÁK, Tomáš. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2078-4.

RASER, Jamie. *Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít*. Praha 8: Portál s. r. o., 2000. ISBN 80-7178-459-1.

SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.

TOWNSEND, Dr. John. *Hranice a dospívající*. Praha: Návrat domů, 2009. ISBN 978-80-7255-191-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1538-7,

VANČUROVÁ, Eva. *Úvahy o dětech a lidech v rodině*. Praha: SPN, 1987.

VYMĚTAL, Jan. *Úzkostné děti a jejich výchova*. Praha: SPN, 1979.

BARKER, Gary. *Použití kvalitativních výzkumných metod při postupech rychlého posuzování zneužívání drog ve společnosti*. Boskovice: ALBERT, 1999. ISBN 80-85834-78-2.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

K. Klaudie

M. Monika

T. Tamara

Z. Zita

SEZNAM PŘÍLOH

P I Polostrukturovaný rozhovor

P II Přepis rozhovoru – Případová studie č. 1

PŘÍLOHA P I: POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

1. Dětství

- rodiče, sourozenci, ostatní členové rodiny, bydlení, sousedé, přátelé
- zážitky, pocity, koníčky
- důvěra, jistota

Cítila ses milována? Vzpomínáš si na nějaké něžnosti běžné mezi rodiči a dětmi?

Cítilas lásku mezi rodiči?

Cítila ses doma v bezpečí?

Bála ses někdy v dětství o sebe nebo o některého z rodičů?

Kdo byl pro tebe nejdůležitější člověk? Jak ses s ním cítila?

Na jaký zážitek z dětství nikdy nezapomeneš?

Pamatuješ si, jestli jsi měla nějaké časté bolesti, či jsi byla často nemocná?

2. Dospívání

- změny tělesné, duševní
- škola, kolektiv ve třídě, koníčky
- přátelé, nejlepší přítel
- zážitky, pocity, vnímání sebe sama
- atmosféra v rodině, láska
- první lásky
- zdraví

Jak ses cítila ve školním kolektivu?

Jaká byla Tvá nejlepší kamarádka? Co sis na ní cenila nejvíce? Co vás spojovalo?

Přála sis být co nejrychleji dospělá?

Připadala sis hezká?

Závidělas někomu něco?

Jaká byla Tvá první láska?

Těšila ses ze školy domů?

Jaká byla v rodině většinou nálada?

Bývalas často sama doma?

Prožívalas pocity tísně? Bála ses něčeho?

Zažívalas pocity štěstí, radosti?

Mělas pocit, že jsi milována svými rodiči, přestože jste měli občas nějaké konflikt?

Styděla ses někdy za své rodiče?

Komu ses svěřovala se svými pocity?

3. Současnost

- práce, studium
- partner, láska
- pocity, zážitky, vnímání sebe sama
- plány do budoucna

Jak se cítíš v partnerském vztahu?

Jak často trávíš čas se svými rodiči? Jak ten čas trávíte? Důvěřuješ rodičům? Svěřuješ jim svá trápení či úspěchy?

Pozoruješ na sobě někdy, že se chováš jak Tvá matka či otec? Je Ti to příjemné?

Čeho si na sobě vážíš?

Co ti dělá radost? Kdy se cítíš šťastná?

Jsi ráda o samotě nebo spíš vyhledáváš větší společnost?

Trpíš nějakými závislostmi?

Míváš pocity, že nemůžeš něco zvládnout?

Bojíš se něčeho?

Co lidem závidíš?

Je něco, co bys na sobě změnila?

Pláčeš někdy, když si vzpomeneš na dětství?

Viniš za něco své rodiče?

Myslíš, že to, jaké jsi měla dětství, Tě hodně ovlivnilo?

Zkusilas někdy kvůli svým pocitům nebo stavům vyhledat odbornou např. psychologickou pomoc?

Chceš mít děti?

Co bys svým dětem nikdy nechtěla udělat?

Na co se těšíš?

PŘÍLOHA PII- PŘEPIS ROZHOVORU Případová studie č.1

Klaudie, 20 let

Zita: Co si pamatuješ z dětství?

Klaudie: Mně se občas vybavují nějaký věci, třeba aj teďka, co je zajímavý po takové době. Tak se mi vybavilo, jak jsem si v jednu dobu přála mít nějaké sourozence. Šla jsem za mamkou a řekla jsem jí: 'Kdy budu mít nějakou sestru?' Jak kdybych to úplně očekávala a pak jsem nějak pochopila, že se to vlastně nikdy nestane...(odmlčela se) a nevěděla jsem nějak proč. Pak jsem to nějak neřešila...(pauza), bylo to takový...

Z: A kolik Ti bylo let? Vzpomeneš si?

K: Možná 4, možná 5.

Z: Chodilas do školky?

K: přikývnutí

Z: Děti tam měly sourozence možná a tak třeba slyšelasi, jak o nich povídají, vidělas je. A maminka Ti řekla co?

K: Já ani nevím... To se mi vybavilo teďka, že jsem se na to ptala. Ale vím, že nějak z toho vyplynulo, že nějak nic nebude. Časem jsem to pochopila, že to prostě se nestane.

Z: Jaký mělas pocit, když sis uvědomila, že nebudeš mít sourozence?

K: No tak jsem byla smutná z toho. Ale tak vždycky jsem měla kolem sebe nějaký děti. Třeba mamka měla kamarádku, tak ta měla 2 holky.

Z: A ony chodily k vám? Nebo byly jste venku?

K: Oni chodili k nám, no. My jsme do školky spolu nechodily, ony byly asi někde... asi ve stejné školce, ale jako kdyby... možná jsem pak byla s tou jednou. Já si víc pamatuji, jak byly u nás nebo my u nich. A že jsme byly takový jako kamarádky...

Z: A to ses cítila šťastná?

K: Jo, ale vždycky jsme byly tři a to byl trochu problém. Vždycky se jedna vytěsnila

Z: Ano, to tak bývá, že ta jedna je bokem.

K: Ale já jsem nikdy bokem nebyla, takže pro mě to bylo dobrý. Ono to byly sestry, tak se pořád hádaly a vždycky jsem se bavila s tou jednou nebo s tou druhou. A pak ještě se sestřenkama jsem měla to samý. Sestřenky jsou taky starší.

Z: Takže když si na to období vzpomeneš, rodiče ještě žili spolu, takhle ses nějak stýkala s těma dětma a připadala sis šťastná?

K: Mhm...

Z: A co se potom stalo, že seti rodiče rozvedli? Kolik Ti bylo let?

K: No, když se rozvedli, tak mi bylo 6 let. Měla jsem narozeniny. To mi bylo 6 let a já jsem pořád chtěla nějak pejska, bílýho pejska a říkali jsme tomu Bílá kulička. Tak mamka rozhodla, že mi koupí pejska, maltézáčka. Dali jsme mu jméno Dady. Já jsem chtěla Dášeňku, protože jsem četla pořád tu knížku a vlastně pojmenovali jsme ju Dady, prostě jsme to nějak vymyseli. No taťka ten s tím nesouhlasil moc jakože máme mět psa a já si pamatuju, že jednou- mamka vždycky uklízela po tom psovi, já jsem byla malá, ještě jsem neuklízela, když třeba pes udělal hromádku nebo tak, tak já vůbec. A protože taťka to nechtěl uklízet, tak to uklízela mamka. A jednou mamka kamsi odešla, já jsem tam byla s taťkou, pes udělal hromádku, tak jsem to musela uklízet já. Mamka tenkrát na něho byla našťvaná, že jsem to musela uklidit. Mně to tenkrát nepřišlo nějak divný, přišlo mi to normální. Nevím...

Z: Pojďme se vrátit k tomu, když se Ti rodiče rozvedli. Poznalas, že se něco mezi nimi děje? Hádali se nebo jak jsi to vnímala?

K: No... Jo. To bylo tak: Já když jsem měla tu oslavu těch 6 let, tak já jsem tam dostala toho psa vlastně a tam se sešla celá rodina, což se dřív normálně tak moc nedělo. A já jsem si říkala: Co se děje? Proč na mojí oslavě je prostě celá rodina? A prý že už v té době se měli nějak rozvádět...

Z: A Tys to nějak nepociťovala do té oslavy, že by se třeba hádali rodiče nebo že by si nějak vůbec nic neříkali?

K: Já si pamatuju, že když jsem byla malá, něco se stalo, tak jsem třeba brečela kvůli tomu, jak děcka brečí, když něco. Já nevím třeba něco udělají, rodič jim vynadá, tak brečí. Já jsem si říkal třeba: Proč já brečím a proč moje mamka nebrečí? Proč tata nebrečí nebo takový. Tak jsem měla prostě takový názory zvláštní. A pak se jednoho dne stalo, že moje

mamka brečela a já jsem se jí ptala, co je a ona mi to nechtěla říct. A my jsme někam jely a to už asi bylo asi jako že totok. To bylo nějak předtím a potom vlastně byla ta oslava, všichni se tam sešli a to asi mělo být, že se všichni sešli naposledy jakože ta rodina.

Z: Jak Ti to řekli rodiče, že se budou rozvádět? Řekli Ti to vůbec ? Nebo najednou to zjistilas, že tatínek už tam prostě nebydlí?

K: Já nevím. Já si to moc právě nepamatuju. Já jenom vím, že mezi tím se dělo strašně moc takových zajímavých věcí, aby oni se nerozváděli. Takový, jakoby do toho zasáhlo něco mě to přišlo jakoby nadpřirozenýho nebo já nevím něco zvláštního.

Z: Vzpomínáš si na něco z toho, co teď říkáš?

K: Třeba stalo se to, že když jsem byla hrozně nemocná těsně předtím, než se měli rozvést, tak jsme někde byli a já jsem byla u obchodu myslím s taťkou nebo nebo s mamkou nebo s jedním z nich nebo s oběma, my jsme měli nějak přecházet na druhou cestu. Já jsem byla strašně rychlá, tam zrovna jelo auto, já jsem letěla a mě to auto málem přejelo. To byl normálně ještě k tomu to byl... Vlastně taťka má bráchu, on měl ženu, ten brácha to je tata Dominika (bratranec- byl žákem naší školy). On měl jakoby jeho mamu a ona taky jakože má bráchu a on zrovna jel v tym autě a on že prej mě málem přejel, ale naštěstí ne. Pak se ještě stalo to, že nějak v té době nějak můj tata přejel psa nějakýho cizího, že mu prostě vběhl pod kola.. To bylo ještě dřív, než jsme měli psa, to jsem byla ještě malá. To nevím, jestli souvisí s tímto. No a pak se mi stalo, jak už myslím se rozvedli nebo tak nějak, my jsme se odstěhovali na U., taťka bydlel na S. dál, já nevím, ale já jsem to nějak přijmula prostě, když jsem se měli stěhovat.

Z: Neříkalas třeba, že se nechceš stěhovat? Neplakalas, že nechceš bydlet bez tatínka?

K: Ne, já jsem to právě brala strašně v klidu. Já jsem si to uvědomovala pak až časem všechno.

Z: A rodiče se v tomto období hádali? Křičeli na sebe?

K: Jako, že by se hádali nějak moc, to nevím. Ale vím, že občas byly takový divný situace, že se nějak zvláštně chovali k sobě. Jak kdyby... prostě jak cizí... Nevím... Málodky jsem je viděla, že by byli třeba... Jednou jsem je viděla třeba, jak se tulili... K sobě. Ale málodky.

Z: Předtím než to začalo ta situace s tím rozvodem, tak jak jsi je vnímala? Měli se k sobě

jako manželé někdy před tím? Připadali Ti šťastní?

K: Já... Já jsem s něma třeba spávala v posteli.

Z: A mělas pocit, že jsou šťastní? Že se třeba objímali, dali si pusy... Vnímalas to?

K: Jo, jako... Občas to tam bylo, když jsem byla malá. Jenže pak se to začalo měnit.

Z: Bylo to i tak, že třeba i taťka útočil proti mamce? Říkal o ní něco nehezkého a tak?

K: Jako taky. On ale moc ne. Ona víc prostě. Protože on jako kdyby jí ublížil, protože on ju s kýmisi podvedl nebo co...

Z: Ale ne s tou ženou, co s ní teďka je...

K: Ne, s nějakou Ivetou...Iveta měla známou tu Lenku, ona ju pak dohodila tatovi a Iveta pak zničila tu rodinu toho D. (bratranec- bývalý žák naší školy)

Z: To byla teda potvora, že?

K: Teď někdy se na něho vykašlala...

Z: Oni jsou teda taky rozvedení ti rodiče Dominika...

K: Mhm. Teď je strýc sám nějak...

Z: Pojďme se vrátit zpátky k mým otázkám, když jsi byla malá, ještě před tím rozvodem, mělas pocit bezpečí? Když ti rodiče byli spolu, bylo všechno v pořádku?

K: Když jsem byla malá, tak jsem se vždycky mohla jít přitulit k jednomu z nich. C

Z: Ano, cítilas pocit takové nějaké ochrany.

K: Jo, když jsem cítila, že mě majou rádi tak to bylo dobrý.

Z: Potom, co se rozvedli, vzpomeneš si, že bys takový ten pocit toho bezpečí zažila?

K: Tož furt jsem ještě za někým šla se přitulit nebo třeba i za babičkou nebo tak, oni se všeci snažili jakože být hodní

K: Ale necítila ses v nebezpečí, jako že by ses začala víc něčeho bát? Třeba být doma sama.

K: Nevím, mě od začátku se dějou, od začátku co su jak kdyby na tomto světě, tak mně e dějou takový zvláštní věci., co se normálním lidem nedějou. Já to beru jako normální, ale já nevím, jestli Vám to možu říct, mně to přijde jako něco nadpřirozenýho. Třeba když jsem byla malá, tak já jsem občas, já nevím, jestli to fakt byla pravda nebo jestli to bylo něco v hlavě nebo já nevím, jak se to prostě dělo...prostě vím, že jsem slyšela vždycky, jak někdo dupe... Mně tvrdili rodiče, že jak někdo dupe v domě, že je to nad nama, možná to asi fakt tak bylo, já nevím. Já vím že jsem se bála jaksi odrazu na skříní, taková blbost strašná...

Z: Mhm...

K: No ale to není to, co chcu říct. To, že já když jsem byla sama jakože v té ložnici, tak já jsem tam cítila takovou strašně negativní energii, už jako jak jsem byla malá, tak jsem se tam bála a já jsem furt přemýšlela nad tím, proč se tam jako furt bojím aj na chodbě prostě cokoli v tým bytě jsem se bála. Já nevím prostě proč to bylo. Eště si pamatuju, že jsem je prej strašně zlobila a oni mi kdysi říkali, že si pro mě přijde nějaký pán nebo co a že mě kamsi odveze a že mě kdesi zavřou kde jsou jakési mříže...

Z: To se nemá dětem takhle říkat...

K: Ale to nechápu proč... A já jsem se teďka dívala, jak je ten Jaroslav Dušek „Čtyři dohody“, jestli to znáte...

Z: Ano, tak já jsem se teďka na to dívala, aj včera, furt se na to dívám mě to hodně zajímá a tam třeba bavilo o tom, že je výchova strachem a že to je špatný a mně přinde, že jsem si tím prošla, ale to asi každý... Z: Víš co, děti díky různé představy, slyší zvuky a díky té představivosti si tak jako vytváří... Takže tobě se může i zdát, že něco vidíš nebo slyšíš...

K: Jo, já jsem slyšela, jak někdo pořád šeptal...

Z: Ty sis to mohla jenom představovat, Chápeš?

K: Já jsem slyšela ne, jak by někdo říkal slova, já jsem slyšela takový zvuk jako by: Cssss, jako by člověk. Možná to bylo od topení... To znělo děsivě. Nevím, tak vím, že bylo tohle a já jsem se pořád něčeho bála.. Pořád že se mi něco objeví přede mnou.

Z: Mhm... A to bylo... Promiň že tě přerušuju. To bylo v době, kdy ještě rodiče byli spolu?

K: Když byly spolu právě to bylo. Tak jsem se strašně bála...

Z: A změnilo se něco, když se potom rozvedli v těch straších nebo bylo to ještě horší? Dokážeš to nějak...? Ale zase stárlas, zase bylas v jiné fázi vývojové... Jestli třeba těch strachů potom přibývalo, že sis třeba říkala, kdyby tady byl taťka, tak mě ochrání... Nemělas takové ty pocity?

K: Nevím, ale vím, že jsem si hodněkrát říkala, proč nejsme všichni spolu a měla jsem v sobě podvědomý pocit, že máme bát nějak spolu a že bych měla mít ještě sourozence. Prostě v hlavě takový myšlenky.

Z: Ono to někdy takto nemusí být, ono to může být jen ta silná touha.

K: No a já jsem třeba viděla aj něco co nikdo nevidí. Mně mamka tvrdila, že vidím auru nebo co

Z: Barvy... A vidíš to i teďka?

K: No, občas, ale už moc ne. Jak kdy... Já jsem fakt přemýšlela, jestli to je ono, jestli to fakt je nějaká aura nebo jestli to je jenom nějaký klam.

K: zajímavý... Teďka zase jsem to nedávno viděla.

Z: A když ještě mluvíme o tom dětství, mělas někdy pocit, že by ses bála o některého toho rodiče? Že by se mu mohlo třeba něco stát?

K: Jo, to jo, když jsem byla třeba sama doma a mamka někam odešla, tak jsem si říkala, kde je, jestli se jí třeba něco nestalo. Třeba přišla pozdě večer nebo tak

Z: Takže tys bývala sama doma takhle, když jsi byla ještě malá nebo pak starší?

K: To jsem byla starší možná trochu, nevím.

To Tě asi nenechávala ...

K: Možná v desíti. Občas mě někdo hlídal

Z: Bála ses, že se rodičům něco stane, když bylas malá a rodiče byli spolu. Mělas takové stavy úzkosti, co by s tebou bylo Nebo proč ses třeba o ně bála? Bála ses o ně že se jim může něco stát? Že bys třeba zůstala sama?

K: Myslím, že ni ne... Jenom když jsem nebyla s něma, když někam šli.

Z: Cos třeba cítila, když sis představila, že by se jim něco stalo?

K: Takovej strach. Já jsem to cítila v hlavě, jak se to děje ta situace, protože já mám vždycky takové představy.

Z: Vzpomeneš si, kdo byl pro tebe důležitější?

K: Vždycky mamka.

Z: Vždycky mamka... I třeba po tom rozvodu. Ona byla pro Tebe ten nejdůležitější člověk, kterému ses mohla otevřít...

K: A teďka se to obrátilo, teďka je to tat'ka

Z: A proč je to teďka tat'ka vlastně?

Z: Toho Martina tenkrát?

K: Jo.

Z: Já jsem měla pocit, že mamka Tě tenkrát podporovala právě.

K: To potom. Jenomže ono se to nejdřív pokazilo jak kdyby. Protože já jsem furt byla s ním. Ale to nebyl takovej vzhah, jak by to měl být. Jako já jsem to nejdřív nechtěla vidět a tak dál, později jsem si to uvědomila. Nejhorší na tom je, že mi Martin doted'ka volá a píše sms. Já přemýšlím, že si ho zablokuju, ale nevím, jak to mám udělat.

Z: Měla bys to asi utnout.

K: A nejhorší je, když ho někde potkám a on otravuje. Já už s ním nejsem 2 roky.

Z: Jak ses stou mamkou cítila dříve?

K: My jsme byly něco jako, nevím přišlo mi to jako kamarádky nebo sestry nebo tak něco takovýho.

Z: Svěřovala se ti mamka?

K: Ona se svěřovala mně, já jsem se svěřovala jí.

Z: A ona se Ti svěřovala..

K: ...třeba s těma chlapama, co s něma chodila, tak se mi vždycky svěřovala. A jak jsem si

našla kluka, tak se mi přestala svěřovat. A já jsem se přestala svěřovat jí.

Z: No a myslíš si, že je dobře, že se Ti svěřovala? Jak to tak vidíš teďka, když už jsi dospělá?

K: Nevím, mně dřív přišlo, že jo. My jsme měly takovej otevřenej vztah

Z: No právě no. Ono to asi není úplně nejlepší...

K: A nemá to tak byt jo?

Z: Ono to je tak, že když se ten rodič svěřuje, tak on háže ty starosti na to dítě a ikdyž si to neuvědomíš, tak Tě to nějakým způsobem zatěžuje. To jsou věci dospělých a ikdyž se říká, že je fajn že mám mamku jako kamarádku, tak to není úplně nejlepší.

K: ono se i v rodině řešilo nějaký problémy, když třeba babička s dědečkem měly nějaký dluhy, tak jsem to řešili společně jako celá rodina aj sestřenky, tak všichni jsme všechno řešili vždycky nebo babička: A proč to s Te ou mamka řeší? To by s Tebou neměla řešit. A já jsem si říkala, že to je dobře, že to se mnou řeší.

Z : Tys byla dítě a mělas mít dětské starosti.

K: Já jsem byla vždycky ovlivněna tou mamkou nebo někým jsem vždycky byla ovlivněná. Já jsem nikdy neměla svůj názor na nic. Až teď si ho začínám tvořit. Až teď. To je hrozný, že až teďka.

Z: Kdyby sis měla vybavit jeden zážitek na který nikdy nezapomeneš. Který byl pro Tebe buď nejhorší nebo nejlepší. To je jedno.

K: Nevím... Teď se mi vybavila ta Iveta, jak taťka byl s ňou potom. A já už jsem ju znala vlastně dřív. My sme k ní chodili taky kdysi. Že to byla nějaká kamarádka nebo co. Ona byla velice taková hodná a mamka furt: Ona se přetvařuje a takový. A já jsem si vždycky říkala: Ona se přetvařuje a blablalba a vždycky když jsem byla před ňou, tak jsem se chovala pěkně a vždycky v duchu jsem si o ní myslela něco špatnýho, ale jakkdyby zároveň aj něco dobrýho, jako bych se nemohla rozhodnout, co vlastně z toho je můj názor

Z: Takže to Ti tak utkvělo v paměti? Ten zážitek s Ivetou?

K: Jo, ale mě jakoby to víc táhlo k ní, k té Ivetě. Jako bych měla jí věřit víc než té mamce.v té chvíli a nevím proč.

Z: A kolik tak mělas roků?

K: To mohlo být tak šest.

Z: To je zajímavý, taková malá...

K: To jsem si teď vybavila. Jak se usmívala všechno možný... Teďka, když Ivetu potkám a řeknu jí ahoj, tak ona mě úplně ignoruje, tak jsem ju přestala úplně zdravit.

Z: Tak jistě...

K: Ale aspoň je vidět prostě, jaká je. Z: A ještě ohledně toho dětství, vzpomeneš si třeba, že bys byla nějak jako nemocná... Hodně nebo jako víc nebo že bys byla doma ví než ostatní děti?

K: Jo, já jsem bývala hodně nemocná.

Z: Teď nevím, jestli před rozvodem nebo po rozvodu. Nebo vždycky?

K: Spíš po rozvodu.

Z: Takže máš pocit, že po rozvodu bylas nemocná víc. A cos třeba měla za nemoci? Takové ty běžné jako třeba nachlazení nebo nějaké divné, zvláštní

K: Třeba nějaký ty horečky a takový.

Z: Angíny nebo kašel.

K: Angíny ne, to jsem myslím nemívala, angíny mám teď. Nebo v tom čtvrtáku jsem měla angínu 2x za sebou. To bylo hrozné...

Z: Pojdme k tomu dospívání.. Docházelo ke změnám tělesným a duševním. Jak třeba sama sebe vnímalas, řekněme tak sedmá osmá třída. Připadal sis hezká?

K: Já vím, že od třinácti, jak byla na mně ta šikana, tak mi pořád někdo říkal, že jsem hnusná. Já jsem si to pak začala o sobě říkat taky.

Z: Ale do té doby sis to neříkala.

K: Já nevím, já jsem to nějak neřešila až potom jak mi to začali říkat.

Z: A kdy ta šikana začala nebo jak to vzniklo?

K: V sedmé třídě.

Z: Až v té sedmé? A jaktože třeba v šesté to ještě nebylo?

K: Já nevím... To jsme nějak změnili třídu nějak. Tam buď někdo ještě přibyl.. Tam asi někdo přibyl nějaký nový děcka.

Z: A to bylo na tom Z.?

K: Ne to bylo na tom Sl., proto jsem odešla na ten Zachar, aby to bylo dobrý.

Z: Aha, takže na tom S. Zažilas tu šikanu. A jak se to projevovalo? Jak to začalo nebo jak to začalas vnímat? Že to je něco špatného, že by to nemělo být.

K: Kluci pořád na mě nějaký urážení nebo tak...

Z: Vzpomeneš si třeba co Ti říkali?

K: Já už moc nevím, já jsem to radši zapoměla, ale furt že cosi že su hnusná, teď ještě do toho ta tatova L. (současná partnerka otce) prostě, tam taky to vzniklo něco jako že : Ty si hnusná...

Z: Žes byla protivní na ni nebo Co?

K: No, Ty si hnusná, rozmazlená, ničeho si nevážíš a tak.

Z: Ona Ti řekla to?

K: No, když byla na mě našťvaná, že něco bylo...

Z: No a to třeba bylas v té sedmé třídě?

K: No, to bylo ještě někdy na tom S. Do toho byla ta šikana ještě. Já jsem si chtěla nějak ostříhat vlasy jakože ne nakrátko, jakože podle nějakýho účesu v časopise. Babička měla takovou úžasnou kadeřnici, která mi to ostříhala úplně nakrátko úplně strašně jak jsem to nechtěla, takže jsem vypadala jako kluk a pak se mi stalo... mě to přinde strašně vtipný, takové jakkdyby trapas, že kluci si mysleli asi že jsem kluk. Protože já jsem omylem vrazila do nějakých holek, jak jsem šla ze školy a Ti kluci prý: Co tady vrážíš do holek ty buzerante! A já jsem úplně šla, ignor, nic jsem neřešila a pak jsem slyšela, jak ta holka prý: No počkej a nebyla to náhodou holka a ten kluk prý: Aha... Mně to přinde strašně vtipný teďka prostě... No a když byla ta šikana tak co bylo nejhorší, že někdo mě škrtil.

Z: Cože?

K: Prostě kluk šel, já jsem měla jakkdyby kapucu a on mě za to zatáhl a pak mě škrtil tím, pak tam došel jeden kluk, kterej, on byl takovej falešnej, on hrál na všechny strany, aby s každým vyšel, aby ho nikdo nešikanoval, tak on se mě zastal a on mu říká: Co děláš, jsi normální? A on s tím pak přestal... Úplně mu nadal hnusně a pak už byl klid. Já jsem si to všechno nechávala líbit, protože jsem se neuměla bránit, jsem byla taková uzavřená.

Z: A kamarádky mělas?

K: Takový... Jakože... Takový...

Z: Nemělas tam nějakou kamarádku, které by ses mohla svěřit?

K: Ne, ale pak tam přišla jedna holka, která byla taková, no dá se říct tak trošku zkažená a tak jsem se s ňou začala bavit a pak jsem automaticky začala být taky trochu zkažená, mě přinde.

Z: Co to znamená, žes byla zkažená? Cos všechno dělala?

K: Já nevím... Ona se bavila s takovýma lidma, se kterýma bych se v životě nebavila... Takový... Ona sama někdy chodila za školu, ale já jsem nedělala takový věci, já jsem pořád byla slušná a tak. Ona jo, ona měla bráchu vlastně..Ona byla taková, že třeba kouřila a takový. Chtěla mě do toho jako že to donutit, já jsem to neudělala a pak v těch 3 vím, že nějak jako ta třída mě chtěli nějak do toho taky nutit. Oni si udělali nějakou svoju partu, tak jsem to nějak zkusila, říkala jsem si, že to je hnusný, že v životě už to nebudu zkoušet. Oni chodili do té budovy za S. Aoni se tam scházeli a aj chlastali a tak, to bylo strašný... Ve 13.... Jsem si v duchu říkala: Pane bože co to má bejt?

Z: Dobře... Takže ta šikana... Věděl o tom někdo? Třeba nějaká učitelka?, že Tě šikanují nebo to nikomu neřeklas? Rodičům to řeklas?

K: No, to se tam stalo že třeba jedna holka mi tam úplně rozlámala pastelky, tak za to myslím dostala důtku, pak mě nesnášela, dělala strašný zlo. Já nevím pořádně proč to udělala. Oni z toho měli hroznou srandu. Nebo mi tam někdo idělal něco s botama..., něco myslím zničil nějka. Nevím... Furt mi někdo něco ničil...

Z: A kromě toho kluka se Tě nikdo nezastal?

K: Myslím že ne. Jenom on myslím. Jenže on sám mě taky občas šikanoval

Z: Ono se to potom zvrhne a začnou všichni. Ale to je normální v té šikaně.

Z: A co Tvoje třídní učitelka?

K: Učitelka byla na mě naštvaná, že chcu přejít kvůli té šikaně. Chtěla, abych tam zůstala. Byla úplně na hlavu ta učitelka.

Z: Chtěla to řešit tu šikanu ona nějak? Jak se k tomu ona postavila vlastně?

K: Ona řekla, že to vyřeší tak, že dá té holce důtku.

Z: A řešili jste to s rodičema těch děcek? Nebo v ředitelně?

K: To se vůbec neřešilo. Tak já jsem řekla, že chci přejít, že mě to nezajímá, že se nenechám nikým přemlouvát, abych zůstala.

Z: Takže přešla na ten Z. A co se dělo tam?

K: Na Za. Tam to byl úplný obrat, tam všichni byli hodní, vůbec nikdo na mě nebyl zlej, našla jsem si tam jakože nějaký přátele. Taky tam byly trošku děcka, se kterými jsem si něměla co říct, ale nebylo to tam tak strašný jako na tom S. Tam jsem se víc učila, víc jsem se připravovala na školu, tam jsem měla dobré známky. Tam jsem měla nejlepší známky jaký jsem kdy v životě měla.. Tam se mi povedlo mít vyznamenání...(hrdě)

Z: Takže to považuješ za dobrý krok, žes šla tam.

K: Jo, tam se mi povedlo mět dvojku z matiky. A třeba na S. Se mi to nikdy nepovedlo. Já jsem třeba měla jenom 2 dvojky a jinak samý jedničky.. To bylo fakt dobré. Já jsem se pořád jako učila, v hodině jsem dávala pořád pozor. A byla sranda o přestávkách jsme vždycky dělali srandu.

Z: A na tom s. Ses tak necítila, jakože to byla sranda, tam ti spíš ubližovali..

K: Ale byly tam jakože dobré i věci třeba na tom 1. Stupni, ale hodněkrát jakože i blbě věci, takový přísný... Tož nebylo to to, co jsem si představovala. Já jsem od malička říkala: Já chci chodit na Z. Prosím, dejte mě na Z. Mně se ta škola líbí, působí to ne mě dobře. Nikoho to nezajímalo, pudeš na S. Prostě. Potom jsem ukecávala mamku, říkala jsem: Teď se dějou na tom S. Hrozný věci, prosím, dej mě na Z. Tatka s tím nesouhlasil vůbec, ale

mamka mě tam prostě dala. Protože on furt podporoval tenS., že to je nejlepší škola a mně se povedlo za tu dobu jak já mám teďka tu nevlastní sestru, tu Aničku, tak mě se povedlo ukecat tatku, aby ju tam dal a ona tam bude chodit.(blažený úsměv) Ona chodí do školky na Zachar a bude chodit aj do školy. Ona se tam bude mět dobře...Protože to je skvělá škola.

Z: A v čem je lepší ta škola?

K: Mně se vždycky ta škola líbila a oni tam mají takový ty skříňky svoje potom na tym druhým stupni, tak to se mi líbilo, že každý má svoju skříňku že je to jako v těch filmech. Já jsem nikdy neměla ráda ty společný šatny. Tak ono když tam byly ty společný šatnz tak tam jak byla ta šikana tak tam každý každému něco dělal s něčím. Jak jsem odešla tak pořád tam byla nějaká šikana. Jak jsem se dozvíдалa... Já sem se stěma děckama sešla na jakýmsi srazu jen tak prostě, to už bylo dobrý, jsem se dozvěděla vlastně proč to bylo tašikana. Prej jsem se všem líbila, prej všichni se mnou chtěli chodit, ale nevěděli jak mi to mají říct. Tak udělali toto, takovou hrůzu.

Z: To je zajímavý...

K: A holky nevím, proč to dělaly.

Z: Když se bavíme o tom dospívání, to znamená i ten přechod na tu střední školu. Kdo v té době byla tvá nejlepší kamarádka?

K: Já jsem nikdy neměla jenom jednu kamarádku, já jsem měla vždycky víc těch přátel, já jsem nikdy neměla jednu osobu, se kterou jsem byla pořád. To bylo strašný, já jsem měla svůj deník, tam jsem si psala všechno a nikomu jsem to nikdy neřekla všechno. To byla ten deník vlastně...

Z: To byla Tvá nejlepší kamarádka...Tak ti to vyhovovalo..... Závidělas v tomto období někomu něco?

K: Jo, jak byly ty holky, co mě třeba šikanovaly, nevím, ony možná záviděly něco mně, sice nevím, co, ale já jsem vždycky záviděla jim, protože já jsem si vždycky připadala, že oni vypadajou hezky a já že vypadám strašně. Že třeba hezky píšou a já píšu strašně. A takový...Aj jejich styl oblíkání, já jsem se oblíkala strašně, protože mamka mi třeba něco koupila, já jsem s tím jakože nesouhlasila

Z: No a závidělas někdy někomu, že třeba žije v rodině a tys tu rodinu neměla?

K: Jo, tož to hodněkrát.

Z: A cos u toho cítila? Cítilas někdy i nějakou takovou nenávist třeba vůči těm rodičům, že ti toto provedli?

K: Tož nenávist... Já nevím... Já jenom vím, že jak byl tata s Lenkou, že jak ta Lenka byla na mě hnusná tak jsem si říkala: Proč ty rodiče se nevrátijou k sobě? A já jsem hodně ráda poslouchala v těch 13 tu zpěvačku Pink a ona má tu písničku o tom, jak se jí rozvedli rodiče, tak jsem si to pořád pouštěla vždycky před spaním v MP3, vždycky jsem se tak uzavřelaapouštěla jsem si to.

Z: Mluvila o tom teď ka někdy v dospělosti o tom s rodičema? Řeklas jim někdy, jak hrozně moc ti to ublížilo nebo o tom tak jako vůbec nemluvíš s něma.

K: Já to s něma nějak neřeším.

Z: Neřešíš to...

K: Vůbec už...

Z: Myslíš, že bys jim to někdy chtěla říct to, co říkáš mně? Že tě to tápilo, žes pořád poslouchala tu písničku... Věděli vůbec oni, že ty tam...

K: Nevím.. Já jsem občas třeba něco řekla, že mě to mrzí, že se rozvedli, ale vždycky už bylo pozdě...

Z: Já vím... Jenom si myslím, jestli bys jim to nechtěla říct, co se v tobě odehrávalo... Nebo myslíš, že by jim to jenom ublížilo? Co si myslíš, že by to s mamkou udělalo, dybys jí totak povykládala, jak ses trápila a že teď díky tomu máš nějaké problémy...

K: Nevím, ale já se teďka uzavírám ještě víc, nepíšu už ani ten deník a to je pro mě to nejhorší, protože teďka všechno držím v sobě...

Z: Napadá tě, proč si to tak v sobě držíš?

K: Já nevím, teďka ve mně se stalo něco hrozného, já jsem přestala důvěřovat jakkdyby lidem, protože jsem měla nejlepší kamarádku, víc vlastně o tak nejlepších přátel a mě někdo něčím vždycky zradil, pak vždycky nějak se to obrátilo proti mně.

Z: A je někdo, komu důvěřuješ?

K: No, já vždycky někomu věřím tak jakoby napůl. Nevím... Já věřím nejvíc sobě.

Z: To je důležité, abys věřila sobě...

K: A není nikdo, komu bych sdělila úplně všechno.

Z: Není potřeba sdělovat úplně všechno. Ale měla bys říkat věci, které Tě trápí, protože nejhorší je, když to držíš v sobě.

K: Já mám teďka strašně špatnej vztah s mamkou. Ona má přítele teďka.

Z: A jak dlouho?

K: Já nevím, pár měsíců... Teď už je s někým, který je fakt pravej, který to s ňou myslí vážně...

Z: A bydlí u vás?

K: Jako nebydlí ještě, ale bydlí v K., má tam práci, on je horník, ale už ju jak kdyby seznámil s rodinou, byla tam 1 nebo 2x, pořád jí kupuje dárečky, pořád ju někam zve... jako je hodnej, je v pohodě... Já nevím, my se nebavíme.

Z: Žárlíš na něho?

K: Já nevím... Já jsem toto měla předtím trošku.

Z: A jaký to je když má maminka nějakého toho přítele? Jak se cítíš nebo cítilas, když bylas menší a ona to dávala lásku a najednou ses o ni musela dělit s jiným mužem?

K: Já jsem měla vsugerovaný názor, že všichni chlapy jsou špatní aj se sestřenkama jsme se bavily, ty zase ovlivňovala jejich mamka, jakože teta, ta se taky rozvedla... My jsme nesnášely chlapy a já od začátku, od druhé třídy jsem si vždycky říkala, až budu dospělá, budu sama, nikoho si nenajdu, v životě nebudu mět děcka, v životě nebudu mět rodinu žádnou, protože se bojím toho porodu a tak, protože já jsem cosi viděla, když jsem byla malá, někde nějakej porod a to bylo strašně hnusný.

Z: A nebojíš se třeba toho, že tě někdo opustí a dopadneš jako mamka?

K: Jo, to taky, to se taky bojím, no. Já od malička nemám v sobě takový ten mateřský cit,

ale třeba když byly prázdniny, tak jsem byla u kamarádka ona má malé dítě a to jakkdyby se ve mně trochu probudilo.. Já jsem se o to dítě starala úplně pěkně, věděla jsem, co mám dělat.

Z: A hrávala sis třeba s panenkama, když bylas malá?

K: Jo, jo. Víím, že když jsem pak byla starší tak jsem šla do obchodu a koupila jsem si malý miminko panenku, já jsem si totiž hrávala s autíčkama nebo co to bylo, pak s panenkama, s Bárbínama, s takovýma postavičkama no a potom že ty miminka nějak jsem měla, vozila jsem to v kočárku, oblíkala jsem to...

Z: A teď máš pocit, že bys chtěla mít rodinu?

K: Teďka spíš ne. Teďka všichni kolem mě jsou těhotní, pořád to vidím na facebooku nějaký fotky a já mám o ně strach, protože se bojím, že to nezvládnou nebo že třeba zůstanou sami, asi mám v sobě takový strach tak se bojím že, se to stane aj jim. Teďka jedna známá potratila a to je úplně hrozný. Nechtěla bych to zažít...

Z: Myslíš ten potrat?

K: Jo aj tak celkově něco hnusnýho. Kdybych si třeba adoptovala dítě, tak by to bylo lepší, že bych ho nemusela porodit a nestal by se žádný potrat nebo něco takovýho

Z: Já mám pocit, že máš strach ze špatných věcí, které se ti budou dít, ale to je normální, že se lidem dějí i špatné věci. Dějí se dobré i špatné. K: Jsou dva typy lidí, některé přitahuje rodina a některé kariéra.

Z: A co přitahuje tebe?

K: Mě teď spíš ta kariéra.

Z: Však to je v pořádku. Za dva roky to třeba budeš mít úplně jinak.

K: Já bych se klidně někomu starala o děti, kdyby mi někdo vysvětlil, jak to mám dělat, věděla bych co a jak.

Z: když bylas v pubertě, přála sis už být dospělá?

K: Jo, aj když jsem byla malá tak jsem si to přála.

Z: Proč sis to přála? Co se ti tak líbilo na tom dospělém světě?

K: Já jsem si to malovala moc růžově, myslela jsem si, že budu mít svůj byt, že si budu dělat, co chcu...

Z: Co tvoje 1. Láska? Jaká byla?

K: Jako do koho jsem se jak kdyby zamilovala?

Z: Spíš ten, s kým jsi chodila.

K: To byl ten Martin.

Z: O tom vím... Skončilo to po nějaké době, jak to tak bývá s těma prvníma láskama... Co to v tobě zanechalo? Jak ses cítila? Zažívalas s ním chvilky štěstí?

K: Chvilky štěstí, ale taky chvilky hrůzy... To byla taková závislost, nebyla tam svoboda a prostě si myslím, že se k sobě nehodíme, protože on je někde jinde než já a já jsem zase někde jinde než on.

Z: Těšivala ses ze školy domů?

K: Já jsem se těšila, když jsme bydleli na S. Tam jsem měla jak kdyby svůj pokoj.

Z: A teď máte dům a tam nemáš svůj pokoj?

K: Jo, mám, ale ten dům je strašně velký a já nemám ráda, když je něco moc takového velkého. Já se tam cítím úplně jaksi divně. Tam je to moc velký. Navíc ještě když vím, že tam někdo umřel, to je taky parádní. Občas mě napadají takové myšlenky, že co kdyby se mi tam zjevil nějaký duch.

Z: A co by na tom bylo špatného? Tak by se ti zjevil duch.

K: Já se s tím už učím pracovat prostě, abych se toho nebála. Já jsem dřív měla z toho úplně panický strachy.

Z: Duch ti přece ale nemůže ublížit. Ublížit Ti může člověk, ale duch ne.

K: Ale já si myslím, že by se mi neměl zjevit duch. Kdybych byla špatná a zjevil se mi ten duch, tak by se zjevil, protože jsem špatná, tak mě chce vyděsit, abych nebyla špatná. Protože znám někoho, komu se to stalo, komu se zjevil duch a je tak trochu špatnej...

Z: A k té psychologce chodíš ještě?

K: Už ne.

Z: Proč ne?

K: Já nevím, já jsem chodila a pak to přešlo. Já bych chtěla spíš chodit na nějaký terapie, prý jsou nějaký terapie ale nevím kam a ke komu. Někdo mi řekl, že jsou nějaký terapie a že mi to má pomoci, ale neřekl mi k tomu nic víc. Já jsem někam chodila, ale mně přišlo, že mi ta paní nic nedává. Já jsem si nejvíc rozuměla s tou paní psychologkou na škole. Já jsem se cítila vždycky líp, než jsem tam přišla.

Z: A čím to bylo?

K: Já jsem k ní měla důvěru. A já jsem pak třeba měla nějaký problém a říkala jsem si, že jí to musím říct a ono se to mezitím vyřešilo samo.

Z: Zažívalas někdy okamžiky štěstí? Třeba na té střední škole? Protože vím, že ta situace tam pro tebe taky nebyla utěšující.

K: Na tom seznamováku se mi kdosi kvůli čemusi smál. Já jsem napsala nějakou básničku nějakou parodií na písničku, jako že nějaká lesba to píše, jakože příklad a oni všichni to schválně otočili proti mně a začali říkat, že já to sem a já jsem se urazila, uzavřela jsem se do sebe a říkala jsem si to jsou blbý děcka. Já na tu školu nechci jít a úplně jsem to říkala rodičům. A oni: Budeš tam muset byt, nikam jinam nepudeš a takový. Takže jsem říkala: Skvělý, takže tam budu muset 4 roky byt, čtyři roky pekla, kdoví co se stane...

Já jsem neudělala o pět bodů přijímačky na „Agéčko“.

Z: Tak to je škoda, že jsi to nezkusila znovu z prváku.

K: Já bych možná chtěla chodit i na to normální gymnázium, protože já tam teď chodím do sboru, na domluvu a to je úplně skvělá škola, dobrý energie... No a mně bylo řečeno, že už nemůžu studovat, protože nejsou peníze...

Z: A Ty nepracuješ?

K: Já jsu teď na té jazykovce na ten 1 rok. Jsem tam spokojená, protože tam jsou děcka, které chodili aj na gympl, je tam A. S. (spolužačka ze střední školy) a potkala jsem se tam s děckama ze Z., což mě neskutečně potěšilo. Je tam takovej kluk, se kterým si rozumím, vždycky pokecáme... Její největší radosti se odvíjí od komunikace s lidmi, ze zájmu o její

osobu.

Tak, pojďme ještě zpět do té puberty, tys mi říkala, že ses svěřovala deníku a nebyl nikdo, komu bys řekla úplně nejmíc kromě toho deníku?

K: Asi té mamce... Než se to pokazilo...

Z: A mamka s Tebou souhlasila nebo nesouhlasila nebo ti řekla svůj názor

K: Ona hodně jako byla při mně, když bylo něco, když jsem třeba řekla něco o té Lence... Jednou mi dala Lenka facku, ale ona to popřela před mojím tatou a já jsem to tatovi napřed neřekla, já jsem to řekla mamce a pak já jsem byla ta špatná, že si to vymýšlím, protože Lenka to popřela

Z: Takže ještě tam byl nějaký problém s tím dítětem... Tatínek s Lenkou čekali dítě a mamka tenkrát nechtěla, abys s tím dítětem... Jak to tenkrát bylo?

K: Já jak kdybych ze začátku trochu žárlila nebo co.

Z: A ty ses s ní nechtěla vídat?

K: Já jsem se nechtěla vídat s Lenkou, my sme se v té době nějak pohádaly úplně moc... Ale já jsem se stou malou viděla jakože...

Z: když byla malinká, tak ses s ní viděla?

K: Já mám s ní fotku. (pyšně)

Já jsem tam chodívala až potom, já jsem se snažila pak spravit, abych tam mohla chodit, tak jsem si s ňou hrála, s tou A... A pak se to pokazilo tím, že taťka chtěl, ať jdu někam na kosmetiku a mamka řekla, že tam nepudu, že ona mi dá nějakou kosmetiku a Lenka se naštvála, že jsem tam nepřišla na tu návštěvu, já jsem si myslela: No, tak mamka to asi zruší tu návštěvu, jakože to vyřeší nějak za mě. Tak se to pokazilo, takže od té doby já tu A. nevidám...

Z: A jak je to dlouho, co se to pokazilo?

K: To už je tak od roku 2011. No a já jsem Lence už 1000x psal nějaký dopis, furt Lenka chce, ať se já jí omlouvám, přitom já už snad nemám ani za co se omlouvat, já nevím prostě už co mám dělat. Nejdřív reagovala nějak škaredě, teďka nereaguje vůbec, teď co

mi napsala poslední dopis, tak přemyslím, že jí něco zas napíšu jenom proto, protože taťka mi to říká, ať jí něco napíšu.

Z: Takže ty se nesmíš stýkat s tou A. A kdo ti řekl: Nesmíš?

K: Tož ona.

Z: A ty by ses s ní chtěla stýkat?

K: My máme teď s taťkou takový tajemství... Ale když tak to nikomu fakt neříkejte.

Z: Ne nebudu.

K: Prostě já jsem se teďka s A. viděla jak kdyby, jakože tajně, my jsme si povídaly a měly jsme si toho hodně co říct. Ona má pět let nebo bude mít 6, teď měla, bude teď na ten Z., tak jsme si povídaly a měly jsme si co říct. Ona je úplně úžasná... Taťka s ňou šel a já jsem tam přišla a jakože jsme se potkali.. Tak jsme si povídaly. A taťka vždycky říká A., ať to neříká a ona je hodná a tak to neříká, protože ona je ráda, že mě vidí. Ona to chápe, tu situaci, jo a prostě to takhle máme a prostě já jí pořád něco posílám, třeba nějaký hračky a taťka jí to dá nějak nenápadně.

Z: A zeptala ses taťky, proč se tě nějak nezastane, proč tu situaci nevyřeší?

K: Myslím, že jsem mu to asi neřekla... On mi říká, že to mám řešit já nebo co. Prej jí mám napsat email a mám jí napsat, že chcu strašně moc vidět A. A co pro to můžu udělat. A já už jsem jí to psala a ona nereagovala... Tak ona mě nepřijímá, protože já si za spoustu věcí můžu sama, protože já jsem si i do toho deníku psala o ní škaredé věci a ona ho našla. A já jsem byla ovlivněná názoroma sestřenek, protože ony měly taky takovou macechu, neměla je ráda a já jsem pak začala aj ju tak brat. Já jsem si řekla tak fajn, teď se taťka k ní nastěhuje a ona se tak bude chovat a fakt to tak bylo. Ona mi začala rozkazovat, jak kdybych byla její děcko. A mamka furt: Ona ti nemá co říkat, neposlouchej ju. Ta zas: Ať ju poslouchám. A teďka co mám dělat. Teďka od mamky jiná výchova, od ní jiná výchova, furt 1000 nějakých výchov a jak má člověk... Nevím, prostě.

Z: A jaký máš vlastně žebříček hodnot? Co Ty vlastně po všech těch výchovách, po všech těch zkušenostech považuješ za nejdůležitější?

K: Podle mě na prvním místě je láska. Taková ta bezpodmínečná.

Z: K muži nebo všeobecně?

K: Všeobecně. Celkově... To bylo dycky..... Já jako bych to nepoznala, ale zároveň věděla jaký to je a znala to...

Z: A čeho bys chtěla dosáhnout? Kromě té lásky všeobecné, bezpodmínečné?

K: Nejlepší by bylo byt šťastná... Pořád...

Z: A myslíš, že se to dá nějak zařídit? Co pro to můžeš udělat?

K: Tím, že se budu víc ovládat... Ty emoce... Abych nebyla tak výbušná a tak...

Budeš tím šťastná, Dovede tě to ke štěstí? Myslíš, že to stačí?

K: Já bych těla ty emoce dát do toho zpěvu. Já chcu teď hrát tady v divadle. Já jsem se zeptala jestli možu s něma tady hrát a oni říkali, že jo, tak jsem se tam byla podívat a půjdu tam znovu.

Z: Tak to je výborné.

Já jsem se cítila vždycky líp než jsem tam přišla.

A čím to bylo?

Já jsem k ní měla důvěru. A já jsem pak třeba měla nějaký problém a říkala jsem si že jí to musím říct a ono se to mezitím vyřešilo samo.

Z: Co bys svým dětem, které jednou třeba budeš mít, nechtěla nikdy udělat?

K: Tak nechtěla bych se rozvést, aby se jim stalo to samý.

Z: A co si vlastně myslíš, že ti ten rozvod způsobil?

K: Já bych to mohla vzít z pozice třeba jakkdyby někoho jinýho a ne z pozice sebe. Když si třeba představím, že bych měla nějaký dítě a rozvedla se, tak by to bylo strašně takový náročný, furt bych byla já sama na to a pak i to dítě.... Jo, já jsem vlastně byla taky často sama. Byla u nás třeba nějaká návštěva, nebo ona se rozhodla, že bude uklízet a já jsem jí říkala: Mami pojď si semnou hrát a ona furt: Jo potom potom potom a pak zase Nemám čas nemám čas. Nikdy si ten čas neudělala, NIKDY neudělala to, že by si šla se mnou hrát.

Dále K. četla ze svých deníků...